

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Bakalářská práce

2024

Lucie Hejnová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Pokusy o erozi demokracie: Miloš Zeman 2013–2023

Bakalářská práce

Autorka práce: Lucie Hejnová

Studijní program: Politologie a veřejná politika

Vedoucí práce: Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 16. 7. 2024

Lucie Hejnová

Bibliografický záznam

HEJNOVÁ, Lucie. *Pokusy o erozi demokracie: Miloš Zeman 2013–2023*. Praha, 2024. 69 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí bakalářské práce Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 110 015 znaků (včetně mezer)

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá pokusy Miloše Zemana o posilování moci výkonné na úkor ostatních složek moci během výkonu prezidentského mandátu v rozmezí let 2013–2023. Práce je založena na teorii demokratické eroze Nancy Bermeo a využívá principy případové studie. Jejím cílem je zodpovědět otázku, zda k těmto pokusům docházelo, v rámci jakých pravomocí, na úkor kterých institucí a jaká byla jejich případná reakce či míra resilience. Z celkového počtu 22 pravomocí prezidenta, které upravuje čl. 62 a 63 Ústavy, práce na základě dvou stanovených kritérií zkoumá pouze ty, které se vztahují ke konceptu exekutivního posilování. Ze získaných výstupů práce vyhodnotí také úspěšnost pokusů.

Abstract

This bachelor thesis examines Miloš Zeman's attempts at executive aggrandizement during his presidential term from 2013 to 2023. The thesis is based on Nancy Bermeo's theory of democratic backsliding and employs the principles of a case study. Its aim is to answer the question of whether these attempts occurred, within which powers, at the expense of which institutions, and what their possible response or degree of resilience was. Out of the 22 presidential powers regulated by Article 62 and 63 of the Constitution, the thesis examines only those relevant to the concept of executive aggrandizement based on two established criteria. Based on findings, the thesis also evaluates the success of these attempts.

Klíčová slova

Miloš Zeman, eroze demokracie, povyšování moci výkonné, ústavní pravomoci prezidenta, dělba moci, exekutiva, legislativa, jurisdikce

Keywords

Miloš Zeman, democratic backsliding, executive aggrandizement, constitutional powers of the president, separation of powers, executive, legislature, judiciary

Název práce/Title

Pokusy o erozi demokracie: Miloš Zeman 2013–2023

Attempts at Democratic Backsliding: Miloš Zeman 2013–2023

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala především mé vedoucí práce Dr. habil. PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D. za věnovaný čas, pravidelné konzultace a poskytování cenných rad. Dále bych jí chtěla poděkovat za vřelou vzájemnou spolupráci, díky které jsem nebála sdílet své nejistoty při psaní práce.

Obsah

Úvod	8
1. Vývoj a stav poznání	11
1.1 Role prezidenta v parlamentních demokraciích	11
1.2 Role a pravomoci českých prezidentů	13
1.3 Tradice v překračování pravomocí českých prezidentů	15
1.4 Miloš Zeman 2013–2023	17
2. Konceptuální část	20
2.1 Eroze demokracie	20
2.2 Povyšování výkonné moci.....	21
2.3 Prezidentské pravomoci.....	22
3. Metodologie	25
3.1 Zdůvodnění výběru metody výzkumu.....	25
3.2 Zkoumané případy a jejich analýza	26
3.3 Operacionalizace proměnných	29
4. Analýza	31
4.1 Jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka	31
4.2 Lánský puč.....	33
4.3 Nejmenování ministrů na návrh předsedy vlády	34
4.4 Nepřijmutí odvolání a demise vlády či jejích členů	38
4.5 Snaha o pověření Andreje Babiše sestavením vlády	41
4.6 Vládnoucí kabinet v demisi a bez důvěry Poslanecké sněmovny	42
4.7 Oslabování moci zákonodárné.....	44
4.8 Oslabování moci soudní	47
5. Shrnutí	49

Závěr	53
Summary	55
Použitá literatura.....	57
Seznam příloh	68

Úvod

V současné době je možné pozorovat poměrně velký zájem o zkoumání příčin a podob zhoršování kvality demokracie (*democratic backsliding*), a to především ve státech střední a východní Evropy (Guasti, Buštková, 2023; Rossi, 2020). Jedná se o komplexní jev postupného a často nenápadného oslabování demokratických principů a institucí, který se po skončení studené války stal běžnějším způsobem zániku demokracie, než náhlý přechod k autokracii vyvolaný např. volebním podvodem, pučem či revolucí (Bermeo, 2016). Nancy Bermeo ve svém článku *On Democratic Backsliding* demonstruje šest procesů, kterými k erozi demokracie nejčastěji dochází. Mezi v současné době nejčastější a zároveň i nejhůře rozpoznatelný způsob demokratické eroze řadí povyšování výkonné moci (*executive aggrandizement*) nad ostatní složky moci. K tomuto narušení rovnováhy moci a institucionálním změnám dochází rozšiřováním či redefinováním existujících pravomocí, což vytváří dojem, že se nejedná o demokratickou erozi (Bermeo, 2016).

Přestože je Česká republika parlamentní demokracií, lze zde nalézt příklady politiků, u kterých jsou tendence k překračování pravomocí daných jejich politickou funkcí zjevné. Za takového politika lze označit např. exprezidenta Miloše Zemana, který opakovaně balancoval na hranici ústavnosti v otázce kompetencí, kterými úřad prezidenta disponuje. Na konci svého mandátu v Partii Terezie Tománkové prohlásil: „*Ano, jmenoval jsem Rusnoka premiérem v době, kdy Petr Nečas podal demisi, a demise premiéra je demisí celé vlády. Pokud si přečtete Ústavu, zjistíte, že prezident má právo jmenovat premiéra, a to bez jakýchkoliv omezujících podmínek. Tak jaképak napínání Ústavy.*“. V reakci byl moderátorkou tázán, zda za tímto krokem byla v roce 2013 snaha nastolit prezidentský politický systém. Zeman bez rozmyšlení reagoval slovy: „*Samozřejmě, že ano. Já vyznávám názor, že přímou volbou prezidenta je zapotřebí legální ústavní cestou rozšířit jeho kompetence, a to minimálně ve dvou oblastech.*“ (CNN Prima News, 2023). Těmito slovy sám přiznal, že v době, kdy byl prezidentem, aktivně usiloval o rozšíření prezidentských pravomocí, které by vedlo k narušení rovnováhy moci dané Ústavou (čl. 62 a 63 Ústavy).

Cílem této bakalářské práce je proto analýza pokusů Miloše Zemana během jeho dvou prezidentských mandátů (v rozmezí let 2013–2023), kterými usiloval o povyšování

moci výkonné na úkor ostatních složek moci (exekutivy¹, legislativy, judikatury), a to překračováním prezidentských pravomocí či balancováním na hranici ústavnosti. Dále se práce pokusí nalézt odpovědi na tyto formulované výzkumné otázky: (1) Docházelo se strany Zemana k pokusům o povyšování moci výkonné?; (2) O jaké konkrétní pokusy se jedná?; (3) Na úkor jaké složky moci?; (4) V rámci jaké pravomoci?; (5) Byl pokus úspěšný v závislosti na reakci dané instituce?.

Zemanova éra byla plná kontroverzí a zpochybňování demokratických principů. Skončení jeho prezidentského mandátu tak poskytuje ideální příležitost k systematickému a kritickému zhodnocení jeho dlouholetého působení, které mělo vliv na základní hodnoty a směřování české společnosti.

Jako primární data budou použita oficiální prohlášení zveřejněná na webových stránkách Kanceláře prezidenta republiky, tiskové zprávy, hlasování v Poslanecké sněmovně či v Senátu, oficiální prohlášení a rozhovory v médiích s danými aktéry (premiér, ministři, předseda ústavního soudu, aj.). Sekundárními daty budou informace nasbírané z vědeckých a odborných článků či knižních publikací. Velmi podstatným zdrojem pro práci bude nedávný výzkum *‘I will not be a mere wreath layer!’ Analysis of the presidential refusal to appoint cabinet ministers in the Czech Republic* autorů Michal, Malý a Hrebenár (2023), kteří provedli analýzu překračování pravomoci jmenování ministrů třemi dosavadními prezidenty (Havel, Klaus, Zeman). Mimo primární oporu v teorii exekutivního posilování (Bermeo, 2016) jsou pro práci důležitými autory např. Levitsky a Ziblatt (2018), Pithart (2014) či Brunclík a Kubát (2017).

První část práce se bude věnovat stavu a vývoji dosavadního poznání týkajícího se role prezidenta v parlamentních demokraciích a postavení prezidenta v České republice. Stručnému shrnutí Zemanova působení v úřadu bude věnována následující kapitola. Tento exkurz poskytne potřebný kontext pro zhodnocení Zemanových pokusů o povyšování moci výkonné. Konceptuální část formuluje teoretický rámec práce a chronologicky představí jednotlivé ústavní pravomoci prezidenta (čl. 62 a 63 Ústavy).

¹ V parlamentních demokraciích, kterou je i Česká republika, je vrcholným orgánem výkonné moci vláda, nikoli prezident (čl. 67 odst. 1 Ústavy). Útoky na exekutivní složku moci je myšlena snaha oslabit pozici premiéra a jeho kabinetu.

V metodologické části bude nejprve obhájena zvolená metoda výzkumu, kterou je případová studie, jež poskytne detailní pohled na problematiku zasazenou do kontextu. Dále budou definovány znaky pokusů a proveden výběr konkrétních případů prezidentských pravomocí určených k analýze, který bude důkladně zdůvodněn. Z celkového počtu 22 pravomocí (čl. 62 a 63 Ústavy) budou na základě dvou stanovených kritérií vybrány pouze ty, které se vztahují ke konceptu exekutivního posilování. Následně se práce přesune k operacionalizaci proměnných, na kterou naváže samotná obsahová analýza.

V závěru práce shrne její celkový obsah, výstupy, úspěšnost v rámci dosažení výzkumných cílů a získané odpovědi na výzkumné otázky. Zaměří se také na doplnění nově vyvozených poznatků k dosavadnímu stavu poznání, včetně popsání limitů zjištěných v průběhu psaní a možností budoucích výzkumů v rámci této problematiky.

1. Vývoj a stav poznání

V této části se práce zaměří na roli prezidentů v parlamentních demokraciích, a následně na roli a pravomoci prezidenta v České republice. Zde bude klíčové zohlednit především otázku zavedení přímé volby, která roli prezidenta značně proměnila, a to nejen z hlediska právního postavení (Antoš, 2011). Dále práce popíše, zda v České republice existuje určitá tradice překračování prezidentských ústavních pravomocí, u jakých prezidentů k těmto tendencím docházelo a v rámci jakých pravomocí. V závěru kapitoly bude shrnuto Zemanovo působení v úřadu prezidenta v rozmezí let 2013–2023. Důraz bude kladen především na Zemanův vztah s jednotlivými složkami moci, což je klíčovým faktorem pro posouzení míry jejich resilience vůči prezidentovým pokusům o povyšování moci výkonné.

1.1 Role prezidenta v parlamentních demokraciích

V demokratických politických systémech se nejčastěji setkáváme se třemi typy režimů, a to prezidentským, poloprezidentským a parlamentním, které se vyskytují v různých a různě fungujících variantách (Kubát, 2019). Jedním z možných způsobů, jak lze tyto režimy klasifikovat, je dle institucionální dělby moci, tedy na základě rozdílných vztahů mezi jednotlivými složkami moci, jejich pravomocí a zdrojů legitimacy. Tato klasifikace politických režimů pracuje pouze se dvěma ze tří mocí, a to s exekutivou a legislativou, jelikož vztah jurisdikce k ostatním složkám moci je ve všech politických režimech téměř identický (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). Její činnost je v ideálním případě nezávislá na zbylých dvou složkách moci.

Klíčovou charakteristikou, dle které lze prezidentský a parlamentní režim rozlišovat, je odlišné vzájemné postavení legislativy a exekutivy (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). V parlamentním režimu je exekutivní složka moci odpovědná legislativě, přičemž její funkční období může být kdykoliv předčasně ukončeno, tj. v situaci, kdy parlament uplatní svou pravomoc odvolat vládu vyslovením nedůvěry. Naopak v prezidentském režimu je funkční období obou složek moci pevně dané. Exekutiva nezávisí na podpoře parlamentu, a také nemůže zkrátit funkční období legislativy (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). Druhou možnou charakteristikou v rozlišování je význam přímé či nepřímé legitimacy moci výkonné.

V parlamentních režimech legitimita legislativy vychází od občanů, kteří ve volbách rozhodnou o složení parlamentu, ze kterého je posléze sestavena vláda v čele s předsedou vlády. Její legitimitu lze tedy označit jako nepřímou. V prezidentských režimech je legitimita obou mocí oddělena, jelikož voliči o legislativě a exekutivě rozhodují odděleně, tedy přímo² (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011).

Přestože je v parlamentních demokraciích prezident ve většině případů hlavou státu, reálnou výkonnou moc zde vykonává vláda v čele s předsedou vlády. Úlohou prezidenta je především stát reprezentovat, a to jak v domácí politice, tak i v zahraničí. Funkci prezidenta lze považovat za převážně formální, kdy je jeho hlavní úlohou ratifikovat rozhodnutí ostatních složek moci; podepisovat zákony schválené parlamentem či odvolávat ministry na žádost předsedy vlády (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). Také disponuje pravomocemi jako je právo udělovat milost nebo vetovat zákony schválené oběma komorami parlamentu.

Postavení prezidenta v parlamentní demokracii může být do určité míry posíleno zavedením přímé volby občany, namísto nepřímého zvolení parlamentem. V takovém případě je zvýšena jeho legitimita, současně její zavedení ale automaticky neznamená posílení pravomocí instituce prezidenta v rámci Ústavy (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011). Následně může dojít i k jisté disbalanci stávajícího politického systému v situaci, kdy má nově zvolený prezident tendenci k vymožení si silnějšího postavení, než mu Ústava ukládá. To na příkladu Rakouska a Francie vysvětlil politolog Tomáš Lebeda v rozhovoru pro Českou televizi: „*Pokud si porovnáte ústavní postavení rakouského prezidenta, který je v praxi mimořádně slabý, ale z Ústavy velmi silný, a francouzského prezidenta, zjistíte, že francouzský prezident, přestože je považován za jednoho z nejsilnějších prezidentů, je ve skutečnosti z hlediska Ústavy slabší než rakouský, protože některé pravomoci, které rakouský prezident má, ten francouzský nevládní, a přesto je využívá. To, co je napsáno v Ústavě, v politice často není to rozhodující.*“ (ČT24, 2011). Klíčové tedy je, jaké reálné postavení si takový prezident vymůže, což může být ovlivněno mnoha faktory (např. pokud je členem stejného politického uskupení jako současný předseda vlády), které Ústava nedokáže kontrolovat běžnými prostředky.

² Ne vždy se v případě hlavy státu jedná o zcela přímou volbu. Může mít také podobu výběru volitelů, kteří posléze rozhodnou o osobě budoucího prezidenta (Hloušek, Kopeček, Šedo, 2011).

1.2 Role a pravomoci českých prezidentů

Česká republika je již od svého založení parlamentní demokracií³, ve které roli exekutivní složky moci zastává vláda v čele s premiérem a prezident. Přestože hlavní složkou výkonné moci je vláda, hlavou státu není jako v mnoha parlamentních režimech premiér, ale prezident (čl. 54 odst. 1 Ústavy), a díky zavedení jeho přímé volby občany (čl. 54 odst. 2 Ústavy) disponuje přímou legitimitou vycházející od občanů. Postavení a roli prezidenta, včetně způsobu jeho volby, upravuje Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Ústava“), a to v rámci úpravy moci výkonné podle hlavy třetí.

Do roku 2013, kdy v České republice proběhla první přímá volba prezidenta, byla již od založení Československa dodržována ústavní tradice parlamentní volby, jejíž pravidla byla před novelizací Ústavy z roku 2012 zakotvena v čl. 58 Ústavy. Hlavu státu volil Parlament na společné schůzi obou komor (Sněmovní tisk 415/0). Kandidát mohl být navržen nejméně deseti poslanci či deseti senátory, přičemž ten, který získal nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců i nadpoloviční většinu hlasů všech senátorů, byl zvolen prezidentem republiky. Pokud nastala možná situace, kdy žádný z kandidátů nezískal tuto potřebnou většinu hlasů, do čtrnácti dnů se konalo druhé kolo voleb, do něhož postoupil kandidát s nejvyšším počtem hlasů v Poslanecké sněmovně a kandidát s nejvyšším počtem hlasů v Senátu. V případě, že bylo kandidátů se stejným počtem hlasů získaných v jedné z komor více, postoupil z nich ten s vyšším součtem odevzdaných hlasů v obou komorách dohromady. Pokud prezidentský kandidát nebyl zvolen ani v druhém či třetím kole, stávajícím prezidentem byly vyhlášeny volby nové (Sněmovní tisk 415/0). Tento nepřímý způsob volby měl za následek, že prezidentovo postavení v rámci ústavního systému bylo odvozováno od Parlamentu, což jeho úřad činilo nepochybně slabším, než je tomu dnes (Kudrna, 2011).

Zavedení přímé volby bylo po dlouho dobu jedním z nejdiskutovanějších témat v českém politickém prostředí, a to jak mezi politiky a odborníky, tak i u české veřejnosti (Antoš, 2011). Odborníci v této debatě upozorňovali, že její zavedení je závažným zásahem

³ Po roce 2013 se díky zavedení přímé volby prezidenta a jeho aktivistickému chování začal v odborných debatách intenzivněji skloňovat pojem poloprezidencialismus. Přesto většina autorů zastává názor, že český režim nikdy nebyl poloprezidencialismem, a to ani po roce 2013 (Brunclík, Kubát, 2017).

do ústavního pořádku, s čímž se pojí řada rizik. Jedním z nich je právě posílení jeho legitimacy. Ta v tu chvíli bude silnější než legitimita premiéra spolu s vládou, která je odpovědná Parlamentu, jak uvedl např. politolog Tomáš Lebeda: „*Problémem České republiky nejsou slabí prezidenti, ale slabé vlády. Přímá volba prezidenta může současné slabé vlády ještě více oslabit. Tudíž neřešíme problémy, které český politický systém má, ale tímto můžeme ty stávající ještě zhoršit.*“ (ČT24, 2011). Oproti tomu u veřejnosti byla myšlenka jejího zavedení vnímána velmi pozitivně, jelikož by tak došlo ke značnému posílení vlivu voličů na politické dění v zemi. V reakci na zájem a očekávání voličů začalo docházet k postupnému zařazování této otázky do programových prohlášení politických stran (Kudrna, 2011). Mezi první politické subjekty, které prosazovaly přímou volbu, patřila tzv. Čtyřkoalice. Jednalo se o uskupení menších politických stran, které na rozdíl od ČSSD a ODS neměly reálnou šanci nepřímou volbu prezidenta příliš ovlivnit (Kudrna, 2011). V té době místopředseda KDU-ČSL a lídr Čtyřkoalice Cyril Svoboda k přímé volbě prezidenta uvedl: „*Chci, aby každý, kdo chce být prezidentem, přišel a každého občana požádal o hlas. Úřad prezidenta republiky je příliš cenný na to, aby se stal předmětem dohod politických stran.*“, a zároveň popřel nutnost automatických změn Ústavy či prezidentských pravomocí (iDNES.cz, 2000).

Tento názor začalo postupně prosazovat stále více politických stran (Kudrna, 2011) a po volbách do Poslanecké sněmovny v květnu 2010 nově zvolená vláda Petra Nečase zavedení přímé volby prezidenta zařadila i do svého programového prohlášení (Programové prohlášení vlády ČR, 2010). Vláda nakonec po mnoha jednáních předložila Poslanecké sněmovně návrh ústavního zákona 29. června 2011, pro který hlasovalo 159 poslanců a poslankyň. Senát návrh schválil 8. února 2012 hlasy 49 senátorů a prezidentem Václavem Klausem byl podepsán 17. prosince 2012 (Sněmovní tisk 415/0).

Kromě nového způsobu volby hlavy státu, kdy je zvolen kandidát, který obdržel nadpoloviční většinu platných hlasů oprávněných voličů v prvním kole (čl. 56 odst. 2 Ústavy) či nejvyšší počet hlasů oprávněných voličů v kole druhém (čl. 56 odst. 3 Ústavy), novelizace ústavního zákona přistoupila k i několika dalším úpravám. Vzhledem k tomu, že volba se již nebude konat na společné schůzi obou komor Parlamentu, kterou svolává předseda Poslanecké sněmovny (čl. 37 odst. 1 Ústavy), novela upravuje i čl. 59 odst. 1 a čl. 61 Ústavy, kdy prezident svůj slib nyní skládá do rukou předsedy Senátu, do jehož rukou se také může vzdát svého úřadu, nikoli do rukou předsedy Poslanecké sněmovny. Stejně tak je

předseda Senátu nově pověřen i vyhlášením prezidentských voleb (čl. 56 odst. 8 Ústavy). Dále bylo přistoupeno k rozšíření možností ústavněprávního postihu prezidenta v rámci tzv. impeachmentu, a to tak, aby mohl být prezident kromě velezrady stíhán i pro hrubé porušení Ústavy či jiné součásti ústavního pořádku (Sněmovní tisk 415/0). Senát dle nynější úpravy může podat ústavní žalobu proti prezidentu k Ústavnímu soudu (ÚS) jen se souhlasem Poslanecké sněmovny, tedy za součinnosti obou komor (čl. 65 odst. 2 Ústavy). Pithart (2014) toto rozhodnutí považuje za nelogické a především nepromyšlené. Důvodem je především paradox, kdy přestože došlo k rozšíření důvodů prezidentova odvolání, současně s posílením jeho mandátu bude prezidentovo odvolání mnohem obtížnější než dříve, dokonce téměř neproveditelné. Jako možné řešení uvedl posílení kontroly nad prezidentem či omezení jeho pravomocí (Pithart, 2014).

Většina odborníků dospěla k závěru, že v rámci ústavně-právních úprav nedošlo k téměř žádným změnám co se týče prostoru, jaký Ústava prezidentovi poskytuje při výkonu pravomocí (Antoš, 2011; Tavits, 2009). Lze tedy konstatovat, že zavedením přímé volby hlavy státu sice došlo k posílení jeho postavení, přesto mu ale novela podle čl. 62 a 63 Ústavy žádné nové pravomoci nepřidala ani neubrala. Stávající prezident, který je ze své funkce neodpovědný, je tak vybaven velmi významnými pravomocemi a silnou legitimitou. V případě aktivistického prezidenta zde vzniká určité riziko snahy posunout daný systém směrem k období poloprezidentského systému, s tím rozdílem, že v případě České republiky nebude k dispozici nástroj, jak vyvodit prezidentovu případnou odpovědnost (Kudrna, 2011).

1.3 Tradice v překračování pravomocí českých prezidentů

Čeští prezidenti vždy představovali silnou autoritu a disponovali relativně vysokou popularitou. Ve své úvaze o prezidentech na Hradě Pithart hovoří o dvou dispozicích české společnosti; tendenci k vůdcovskému způsobu vládnutí prezidentů a pasivitě veřejnosti. Za příčinu této potřeby silného prezidenta v parlamentních republikách v současné době považuje především vzrůstající nedůvěru voličů k politickým stranám, stranictví, dokonce i k parlamentarismu jako takovému (Pithart, 2014). Další okolností, která v očích veřejnosti posiluje roli prezidenta, je dle ústavního právníka a politologa Jana Kysely „*charisma úřadu prezidenta*“. To vychází z s ním spjatých ceremonií, kdy prezident sídlí na královském

hradě, má vlastní standartu, vojenskou stráž a při slavnostních příležitostech je jeho příchod ohlášen fanfárou (Kysela, 2006). Významnou roli hraje především sídlo prezidenta, který je dle Pitharta: „všem srozumitelným symbolem, který posiluje a svým způsobem legitimizuje moc těch, kteří na něm sídlí ...“ (Pithart, 2014).

Tradice českého prezidentství ukazuje, že dosavadní prezidenti nikdy nebyli pasivními hráči (Pithart, 2014). Naopak se snažili využívat svého postavení a aktivně zasahovali do politického dění, včetně snahy ovlivňovat způsob vzniku či fungování vlády, avšak nikoli v takové míře, v jaké to udělal Zeman v roce 2013 jmenováním kabinetu Jiřího Rusnoka (Brunclík, Kubát, 2017).

Tíhnutí k prezidentům vůdčího typu, kterým se vše toleruje, Pithart spatřuje již od vlády prezidenta Masaryka. Dokonce i prezident Havel několikrát balancoval na hranici ústavnosti v rámci výkonu prezidentského mandátu: „*Jako především dramatický umělec a intelektuál neměl smysl pro instituce, nerozuměl jim ... na druhé straně včas, dříve než mnozí jiní, pochopil smysl Ústavního soudu a jeho nominace do něj byly promyšlené a vyvážené. Obracel se pak na tento soud uvážlivě a vesměs úspěšně.*“ (Pithart, 2014). Dle Pitharta naše tři významné prezidenty, a to Masaryka, Beneše i Havla, pojila jistá nedůvěra k politickým stranám (Pithart, 2014), čímž se značně odlišují od dalších dvou polistopadových prezidentů.

Přístup daného politika k úřadu prezidenta a jeho respektování ústavních zvyklostí může být do určité míry ovlivněn jeho životopisem. Klaus i Zeman byli již před získáním prezidentského mandátu na rozdíl od prezidenta Havla zkušenými politiky. Oba v minulosti vedli dvě v té době největší české politické strany (ODS a ČSSD), stali se předsedy vlád a po několik let byli nejsilnějšími hybateli politického dění v České republice. Zeman i Klaus jako bývalí premiéři tak v roli prezidenta disponovali přímou zkušeností těch, kdo vládnou a zastávali nejsilnější exekutivní roli.

Z dosavadní zkušenosti nabyté změnou Ústavy zavádějící přímou volbu již ale víme, že takto volený prezident může mít díky silné legitimitě ještě silnější tendenci k přílišnému aktivismu. Může se dostávat do situací, kdy bude jednat na hraně ústavnosti, někdy dokonce i za ní (Antoš, 2011). Zeman posílení legitimacy prezidenta často používal ve své rétorice, přesto v úřadu prezidenta odmítal, že by se domáhal rozšíření svých pravomocí (Brunclík, Kubát, 2017).

1.4 Miloš Zeman 2013–2023

Zemanova éra představovala pro českou společnost významný milník nejen z hlediska politického vývoje země, ale přinesla s sebou i změny v politické kultuře a přístupu k respektování demokratických pravidel hry. Přestože se zavedením přímé volby nedošlo k rozšíření pravomocí hlavy státu, v průběhu výkonu obou mandátů Zeman za pomoci svého nejbližšího okolí, především kancléře Vratislava Mynáře a poradce Martina Nejedlého (Pokorná, 2023), svými kroky aktivně usiloval o posílení role prezidenta. V několika případech se nebál jít až na hranici ústavnosti (Sněmovní tisk 561/0).

Prezidentský slib Zeman jako první český prezident zvolený v přímé volbě občany slavnostně složil ve Vladislavském sále Pražského hradu 8. března 2013 (PSP ČR, 2013a) a stal se tak v pořadí třetím prezidentem České republiky. V inauguračním projevu mimo jiné představil hlavní cíl, který spojil s výkonem mandátu, a to uklidnění a stabilizaci české politické scény (Kancelář prezidenta republiky, 2013a). To, že Zeman bude aktivním prezidentem, naznačil i ve svém projevu v rámci první návštěvy Poslanecké sněmovny v úřadu: *„Jako přímo zvolený prezident nebudu strojem na podpisy. A pokud chcete úředníka, který si ty klotové rukávy navleče, podepíše příslušné listiny, aniž by je četl, dobře se naobědvá a potom usne, tak jste si měli zvolit někoho jiného.“* (Kancelář prezidenta republiky, 2013b).

V průběhu Zemanova desetiletého výkonu funkce se u moci celkem vystřídal pět vlád. Tou první byla vláda Petra Nečase (ODS, TOP 09 a VV), která v úřadu působila s pohodlnou většinou od července 2010. Ta ovšem kvůli kauze Nagyová a policejnímu zásahu na Úřadu vlády podala 17. června 2013 demisi (iDNES.cz, 2013a). Prezident ji následně pověřil dočasným výkonem funkce. Zde se Zemanovi naskytla první příležitost výrazně zasáhnout do vývoje české politické scény a aktivně se podílet na vzniku nové vlády. (Brunclík, Kubát, 2017).

I přes nesouhlas parlamentních stran (vyjma ČSSD, KSČM a VV) Zeman 25. června 2013 jmenoval premiérem ekonoma Jiřího Rusnoka a pověřil ho sestavením úřednického kabinetu (ČT24, 2013a). Vláda ovšem důvěru nezískala a 13. srpna podala demisi. Přestože prezident vyhlásil předčasné volby na 25.–26. října 2013, prozatímní vláda byla ve funkci až do 29. ledna 2014, kdy byla jmenována vláda Bohuslava Sobotky (ČSSD).

Jmenování nové vlády po sněmovních volbách 2013 bylo do jisté míry zkomplikováno i nedobрым vztahem Zemana se Sobotkou. Hlavní příčinou, proč se Sobotka spolu s mnoha dalšími členy ČSSD dostal na Zemanovu černou listinu, bylo nepodpoření Zemana jako kandidáta v prezidentských volbách v roce 2003. V poslední den sněmovních voleb 2013 tak Zeman uskutečnil na zámku v Lánech schůzku, která je dodnes známá jako „lánský puč“, jejímž cílem mělo být sesadit Sobotku z čela ČSSD (ČT24, 2021a). K uskutečnění plánu ovšem nedošlo. Sobotka se sice stal premiérem, ale prezident výkon jeho funkce cíleně ztěžoval a systematicky narušoval jeho vyhrazený manévrovací prostor daný Ústavou (Pokorná, 2023).

Sobotka v květnu 2017, tedy několik měsíců před sněmovními volbami, zvažoval podání vládní demise kvůli kauzám v té době místopředsedy vlády a ministra financí Andreje Babiše z hnutí ANO (ČT24, 2017). Následně byl Sobotka s cílem projednání dalšího postupu při řešení vládní krize přijat na Pražském hradě. Zeman návštěvu interpretoval jako demisi premiéra (nikoli celé vlády) a opustil sál (Kancelář prezidenta republiky, 2017b). V reakci byl Sobotkou místo demise vlády podán návrh na původně zvažované odvolání pouze ministra financí Babiše, kterého nakonec 24. května prezident odvolal z funkce. Sobotkův kabinet tak vládl až do sněmovních voleb 2017, které vyhrálo ANO 2011 v čele s Babišem.

Babiše s prezidentem také nejprve nepojily příliš vřelé vztahy, a to především kvůli okolnostem z roku 2001, kdy se Zemanova vláda rozhodla prodat majoritní státní podíl ve společnosti Unipetrol koncernu Agrofert, přestože jiná společnost nabízela více peněz. Babiš nakonec z transakce vycouval (Pokorná, 2023). Po volbách 2017 ale pro Zemana nastal do jisté míry příznivý zvrat okolností. Po odchodu premiéra Sobotky se prezidentovi opět naskytlá příležitost prosadit si do čela vlády osobnost, která mu pomůže prosazovat mocenské zájmy a bude přehlížet jeho protiústavní chování. Při pověření Babiše sestavením vlády Zeman uvedl, že na rozdíl od svých předchůdců nebude trvat na tom, aby Babiš nejprve získal důvěru Poslanecké sněmovny (Novinky.cz, 2017b). Je pravděpodobné, že tak započalo jejich pragmatické spojení.

V roce 2017 Zeman veřejně oznámil, že se hodlá podruhé ucházet o post hlavy státu (Kancelář prezidenta republiky, 2017a). Ve druhém kole zvítězil nad Jiřím Drahošem a podruhé se tak stal prezidentem republiky. Prezidentův inaugurační projev 8. března 2018

provázelo několik útoků na nezávislá média, novináře, a také na stranu TOP 09 (Kancelář prezidenta republiky, 2018), načež několik hostů kvůli obsahu prezidentovi řeči opustilo sál.

V dalších letech se začal výrazně zhoršovat prezidentův zdravotní stav, dokonce byl opakovaně hospitalizován v Ústřední vojenské nemocnici a informace o jeho zdravotním stavu veřejnosti sděloval premiér Babiš (ČT24, 2021b). V den sčítání výsledků sněmovních voleb 2021 byl Zeman po schůzce s Babišem opět hospitalizován. Přesto prezidentovo okolí navzdory nesouhlasu lékařů veřejnost i novináře ubezpečovalo, že prezident je v naprostém pořádku a připraven na povolební vyjednávání (Ovčáček, 2021). Vzhledem k odmítání informovat veřejnost o prezidentově stavu docházelo v povolební situaci především mezi politiky v Senátu a Poslanecké sněmovně ke spekulacím o možném aktivování čl. 66 Ústavy, který umožňuje převést prezidentské pravomoci na jiné ústavní činitele v případě jeho neschopnosti. K takovému scénáři díky prezidentově následnému zotavení nedošlo.

Přestože Babiš neměl šanci složit vládní koalici, Zeman místo vítězných stran koalice SPOLU plánoval pověřit sestavením vlády Babiše jako předsedu vítězné strany, nikoli koalice. To nakonec Babiš sám odmítl (Pokorná, 2023) a jeho druhá vláda (v koalici s ČSSD) zůstala ve funkci až do jmenování kabinetu Petra Fialy.

Ani jmenování Fialovy vlády neproběhlo zcela bez komplikací, a to kvůli Zemanovým výhradám k navrženým kandidátům na ministry. Jednalo se především o nominanta na post ministra zahraničních věcí Jana Lipavského (Piráti), kterého jmenovat odmítl. Fiala v reakci na prezidentovo prohlášení uvedl, že v takovém případě bude nucen podat kompetenční žalobu k ÚS (ČT24, 2021e). Zeman nakonec ustoupil a celou vládu jmenoval 17. prosince 2021 (Kancelář prezidenta republiky, 2021c). Fiala se takto prezidentovi postavil ještě několikrát, např. při odmítnutí spolupodepsání tzv. abolice, která by znemožnila zahájení případných trestních stíhání prezidentových spolupracovníků (Seznam Zprávy, 2023).

V lednu 2023, tedy v závěrečné fázi svého mandátu, také zvažoval předčasné jmenování nového předsedy ÚS, z tohoto prezidentova záměru nakonec sešlo (ČTK, 2023) a chod ÚS nebyl narušen. Zemanův druhý mandát vypršel 9. března 2023, kdy proběhla inaugurace jeho nástupce prezidenta Petra Pavla.

2. Konceptuální část

Konceptuální část bude věnovat pozornost hlubšímu porozumění teoretického konceptu eroze demokracie (*democratic backsliding*) dle politoložky Nancy Bermeo, která ve svém výzkumu identifikovala 6 hlavních procesů, kterými k erozi dochází. Pro tuto práci je klíčový proces povyšování výkonné moci (*executive aggrandizement*) nad zbylé složky státní moci (Bermeo, 2016). Po jasném definování těchto dvou pojmů práce chronologicky představí jednotlivé ústavní pravomoci českého prezidenta, které upravuje čl. 62 a 63 Ústavy.

2.1 Eroze demokracie

Koncept demokratické eroze je dnes již hojně diskutovaným a zkoumaným jevem (Bermeo, 2016; Levitsky, Ziblatt, 2018; Waldner, Lust, 2018; Guasti, Buštíková, 2023), ovšem představuje poměrně obecný a široký pojem. Tato eroze je dle teorie americké politoložky Bermeo postupným procesem, který se po skončení studené války stal běžnějším způsobem zániku demokracií, než náhlý přechod k autokracii vyvolaný např. volebním podvodem, pučem či revolucí (Bermeo, 2016). Ve svém článku *On Democratic Backsliding* ji konkrétně definuje jako: „*státem vedené oslabování nebo eliminaci jakýchkoliv politických institucí, které zachovávají zrovna existující demokracii*“ (Bermeo, 2016). Jedná se tedy o cílené kroky politického aktéra, který dokáže koncentrovat dostatek moci potřebné k provedení změn politického systému, které mohou vést k oslabení demokratických principů a institucí.

Bermeo dále demonstruje šest hlavních procesů, kterými k erozi demokracie v různých zemích světa došlo či stále dochází. Ty následně rozděluje do dvou kategorií, a to dle současné míry výskytu, tj. zda jejich popularita a hojnost využití roste či jsou spíše na ústupu (Bermeo, 2016). Způsoby eliminace demokratických principů se v průběhu času značně proměnily. Mezi ty metody, které hrály významnou roli především před začátkem studené války, Bermeo řadí klasický státní převrat (*classic coups d'état*), vládní převrat vykonaný zvolenými vůdci (*executive coups*) či volební podvod (*election-day vote fraud*). Výskyt těchto metod v dnešní době již ale není příliš obvyklý. Přestože se pokles radikálních a dramatických mocenských převratů může zdát jako příznivý, není tomu zcela tak. Tyto

metody jsou v dnešní době bohužel nahrazovány metodami jinými, v jistém ohledu dokonce nebezpečnějšími. Dnes hojně využívané techniky nejsou tak do očí bijící. Na rozdíl od těch využívaných v minulosti, jsou doposud řádně neprozkoumané, těžce rozpoznatelné, postupné a vyžadují daleko více naší pozornosti (Bermeo, 2016).

Prvním z nich jsou tzv. slibující převraty (*promissory coups*), které postupně nahradily klasický státní převrat. Dochází při nich k sesazení současné zvolené vlády pod záminkou nutnosti zakročení v rámci ochrany demokracie s příslibem, že po její obnově budou uspořádány volby nové. Doba, po kterou ale iniciátoři mohou zůstat u moci, často není omezena. Volební podvod v den voleb je dnes také čím dál méně používaným prostředkem a nahrazuje ho strategická volební manipulace (*manipulating elections strategically*). Pod ní si lze představit snahu o omezení přístupu k médiím, využívání státních zdrojů k financování vlastní kampaně, zasahování do volebních komisí (Bermeo, 2016). Příspět může případně i populistická či dezinformační rétorika. Tuto metodu daní aktéři často kombinují s poslední strategií, a to s povyšováním moci výkonné nad zbylé složky moci, legislativu a jurisdikci (Bermeo, 2016).

2.2 Povyšování výkonné moci

Tato práce se detailně zaměří pouze na jednu z výše vyjmenovaných strategií, a to na povyšování moci výkonné. Jedná se o velmi specifickou a často užívanou formu demokratické eroze, při které nedochází k exekutivní výměně aktéra. Tento dlouhodobý proces spočívá v oslabování systému brzd a protiváh, tedy v pomalých změnách institucionální povahy, s cílem omezit vliv opozičních aktérů a demokratických institucí. Další metodou může být i obsazování klíčových pozic v jurisdikci, a to především v rámci ústavních soudů. K narušování mocenské rovnováhy ovšem dochází ze strany exekutivy legální cestou (Bermeo, 2016). Nastává tak situace, kdy aktér v exekutivní roli využívá svého mandátu k uchopení moci tím, že usiluje o oslabení ostatních složek moci i jejich dohledu nad ním samým. Tyto aktéry Levitsky a Ziblatt označují jako *would-be authoritarians*, neboli potenciální autoritáře (Levitsky, Ziblatt, 2018).

Téměř všechny funkční demokracie jsou vybaveny psanými pravidly, tj. ústavou. Kvalitní demokracie ovšem nepřežívají jen díky tomu, že politici nedělají to, co jim ústava vyloženě zakazuje. Posilovány jsou především díky dodržování demokratických pravidel hry a nepsaných norem. Levitsky a Ziblatt ve své práci upozorňují na obtížné rozpoznání těchto norem, zejména pokud dobře fungují: „Právě to může svádět k názoru, že se bez nich obejdeme. Nic však nemůže být vzdálenějšího pravdě (...) důležitost norem a zvyklostí si uvědomíme, až když chybí.“ (Levitsky, Ziblatt, 2018).

Jednou ze zásadních norem v rámci ochrany systému brzd a protiváh je tzv. pravidlo zdrženlivosti (*forbearance*), tedy vědomí politiků, že by se měli v užívání a interpretaci svých institucionálních pravomocí krotit (Holland, 2016). Institucionální zdrženlivost je nevyhnutelným ochranným prvkem demokracie, kdy politický aktér vybaven exekutivní mocí nepodnikne akci, která sice nepřekračuje ústavu, zjevně by však porušila jejího ducha (Levitsky, Ziblatt, 2018).

Opakem takového chování je balancování na hraně ústavnosti, kdy aktér v roli exekutivy využívá svých pravomocí v rámci zákona, avšak až po jeho samou mez s cílem uchopení moci, která mu nepřísluší (Tushnet, 2004). K pokusům o povyšování výkonné moci může aktér volit různé prostředky. V rámci určitých ústavních pravomocí se mu naskytuje více či méně příležitostí k vlastní interpretaci nepsaných zažitých norem, především kvůli nepřesné specifikaci v zákoně. Svou činností je přestane respektovat a hrozí tak riziko narušení mocenské rovnováhy. Následný vývoj závisí zejména na odolnosti systému brzd a protiváh, tj. na reakci a míře resilience ostatních složek moci.

2.3 Prezidentské pravomoci

Celkem 22 prezidentských pravomocí prezidenta, které upravuje čl. 62 a 63 Ústavy, lze kategorizovat do dvou hlavních skupin, a to na privilegované a kontrasignované. Privilegované pravomoci prezidentovi umožňují jednat nezávisle bez nutnosti souhlasu nebo podpory jiných složek moci či státních orgánů. Prezident je může vykonávat v rámci své činnosti samostatně v souladu se zákonem, aniž by potřeboval součinnost předsedy vlády nebo jím pověřeného ministra. Tuto skupinu upravuje čl. 62 Ústavy, který stanovuje:

„Prezident republiky

- a) jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi,*
- b) svolává zasedání Poslanecké sněmovny,*
- c) rozpouští Poslaneckou sněmovnu,*
- d) pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády,*
- e) jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy,*
- f) jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu,*
- g) odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahazuje odsouzení,*
- h) má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního,*
- i) podepisuje zákony,*
- j) jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu,*
- k) jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.“ (čl. 62 Ústavy).*

Naopak výkon prezidentské funkce při aplikaci pravomocí dle čl. 63 Ústavy vyžadují institut kontrasignace neboli spolupodpis premiéra či jiného člena vlády. Kontrasignace znamená převzetí vládní odpovědnosti za prezidentova rozhodnutí, která nemůže vykonávat samostatně a která je nezbytné provádět ve spolupráci s vládou nebo konkrétním ministrem, který je za danou agendu zodpovědný (Kudrna, 2011). Prezidentova role zde spočívá především v respektování Ústavy a vůle ostatních složek moci, čímž je mezi nimi zajištěna rovnováha a vzájemná kontrola:

„Prezident republiky dále

- a) zastupuje stát navenek,*
- b) sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy,*
- c) je vrchním velitelem ozbrojených sil,*
- d) přijímá vedoucí zastupitelských misí,*
- e) pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí,*
- f) vyhláší volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu,*
- g) jmenuje a povyšuje generály,*
- h) propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán,*

- i) jmenuje soudce,*
- j) nařizuje, aby se trestní řízení nezačalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo,*
- k) má právo udělovat amnestii.“ (čl. 63 Ústavy).*

V rámci této práce se jeví jako rizikové především ty pravomoci, které prezident vykonává sám nezávisle na ostatních státních institucích, které mohou do určité míry dohlížet na jeho činnost.

3. Metodologie

Metodologická část práce popíše a zdůvodní zvolenou metodu výzkumu včetně výběru zkoumaných případů. Následně se zaměří na operacionalizaci proměnných, která je pro analytickou část, ve které bude probíhat samotná analýza dat, klíčová.

3.1 Zdůvodnění výběru metody výzkumu

V rámci této práce bude provedena analýza Zemanovy politiky během jeho dvou prezidentských mandátů (2013–2023), kterou usiloval o povyšování moci výkonné nad zbylé složky moci, což je jedním z typů demokratické eroze (Bermeo, 2016). Hlavním cílem výzkumu je popsat pokusy Miloše Zemana o exekutivní posilování, tedy zda k těmto pokusům docházelo, jakou složku moci měly za cíl oslabit a v rámci jaké pravomoci prezident konal. Následně práce zhodnotí, zda byly úspěšné či neúspěšné v závislosti na reakci příslušných aktérů.

Zvolenou kvalitativní metodou výzkumu je případová studie, která bude zkoumat několik předem vybraných proměnných. Sledovanou závislou proměnnou jsou pokusy Miloše Zemana o exekutivní posilování v rámci prezidentských ústavních pravomocí obsažených v čl. 62 a 63 Ústavy České republiky. Z celkového počtu pravomocí bude výzkum proveden jen na výběru zdůvodněném v další kapitole. Nezávislou proměnnou jsou reakce příslušných státních institucí, tj. jejich míra resilience a snahy ochraňovat systém brzd a protiváh. Dále dojde k obsahové analýze dat, které studie přinese.

Metoda případové studie představuje detailní výzkum konkrétního případu, který byl zvolen jako předmět výzkumu. Hlavním cílem této metody je poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu (Drulák, 2008). Při aplikaci případové studie je nezbytné zohlednit celkový kontext události, objektu, fenoménu či procesu. Zároveň musí poskytnout co nejkomplexnější pohled na zkoumaný případ, a to zahrnutím co nejvíce proměnných (Drulák, 2008). Jedná se o ideální metodu, jelikož umožní detailní prozkoumání konkrétních událostí v českém politickém prostředí, a zároveň hlubší porozumění politické strategii a vztahu k ústavním institucím Miloše Zemana v čase.

3.2 Zkoumané případy a jejich analýza

Pro cíle případové studie byl proveden výběr z 22 prezidentských pravomocí, které upravuje čl. 62 a 63 Ústavy. Vybrány byly pouze ty pravomoci, které se vztahují ke konceptu exekutivního posilování (Bermeo, 2016). Na základě této teorie byla vytvořena dvě kritéria výběru: (1) zda se jedná o pravomoci, v rámci kterých dochází k interakci mezi prezidentem a ostatními složkami moci, přičemž za tuto interakci v rámci výběru není považována kontrasignace premiéra či jím pověřeného ministra; (2) otázka, zda hlavě státu daná pravomoc umožňuje aktivní jednání a rozhodování, které má potenciál vést k případným pokusům o posilování moci výkonné. Výběr zkoumaných případů byl podmíněn splněním obou těchto kritérií.

Do výzkumu byla zařazena první pravomoc, v rámci které prezident jmenuje předsedu vlády a na jeho návrh také ostatní členy vlády (čl. 62 písm. a) Ústavy). Kabinet je následně povinen podat demisi v případě, že jí Poslaneckou sněmovnou nebude vyslovena důvěra. V návaznosti prezident pověří vládu, jejíž demisi přijal či kterou odvolal, vykonáváním její funkce prozatímně až do jmenování vlády nové (čl. 62 písm. d) Ústavy). Obě pravomoci jednoznačně splňují kritéria pro zařazení do výzkumu. Jedná se o významné interakce mezi prezidentem a všemi dalšími exekutivními aktéry. Prezidentovi je také do určité míry umožněno aktivně ovlivňovat proces sestavování vlády a existuje zde riziko zasahování do řádného fungování výkonné moci.

Ve vztahu k jurisdikci prezident disponuje třemi pravomocemi. První z nich je jmenování soudců ÚS, které je podmíněno souhlasem horní komory Parlamentu, a následně z nich jmenuje jeho předsedu a dva místopředsedy (čl. 62 písm. e) Ústavy). Jeho výlučnou pravomocí je dále jmenování předsedy a místopředsedy Nejvyššího soudu (NS) (čl. 62 písm. f) Ústavy). Obě pravomoci jsou privilegované, prezident nepotřebuje k prosazení kandidátů souhlas premiéra. Do stejné skupiny pravomocí lze zařadit i jmenování soudců obecných a krajských soudů (čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy), které je ovšem podmíněno kontrasignací premiéra či jím pověřeného ministra. V rámci těchto tří pravomocí prezident přímo ovlivňuje složení jedné složky moci, která navíc zastává roli hlavního kontrolního mechanismu nad ním samým. Aktivně se účastní výběru těch, kteří mají značný vliv na soudní rozhodnutí a výklad ústavních otázek. Prezident tak může prosazovat osobnosti, jejichž výkon funkce bude nakloněn jeho politickým zájmům, čímž může dojít k posílení prezidentovi pozice.

S orgány zákonodárné moci se prezident podílí na tvorbě legislativního procesu, a to při podepisování Parlamentem schválených zákonů (čl. 62 písm. i) Ústavy) či jejich vrácení, s výjimkou zákona ústavního (čl. 62 písm. h) Ústavy). Jedná se o privilegované pravomoci, kdy má prezident možnost aktivně jednat a rozhodovat. Může vytvořit tlak na poslance a senátory, s cílem prosadit jím požadované změny. Pokud se prezident rozhodne využít práva veta, Poslanecká sněmovna ho má přesto možnost přehlasovat nadpoloviční většinou všech poslanců. Obě tyto pravomoci jsou pro výběr relevantní. S Parlamentem se pojí další tři prezidentské pravomoci, které ovšem nesplňují druhé kritérium. V případě svolání zasedání Poslanecké sněmovny (čl. 62 písm. b) Ústavy), rozpuštění Poslanecké sněmovny (čl. 62 písm. c) Ústavy) a vyhlašování parlamentních voleb do Poslanecké sněmovny i Senátu (čl. 63 odst. 1 písm. f) Ústavy), se jedná pouze o formální akty, které nemají potenciál vést k exekutivnímu posilování. Z toho důvodu nejsou vhodné pro zařazení do výzkumu.

Specifickou skupinu tvoří pravomoci týkající se prezidentských milostí, tedy agraciace, rehabilitace (čl. 62 písm. g) Ústavy), abolicie (čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy) a pravomoc vyhlašovat amnestie (čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy). Agraciace a rehabilitace jsou nekontrasignovanými pravomocemi, pouze k abolicii a vyhlášení amnestie prezident potřebuje spolupodpis premiéra či jím pověřeného člena vlády. Udělovat milosti Ústava svěřuje výhradně prezidentovi, který nemůže přenést právo rozhodovat na jiný orgán. Řízením o milosti může ovšem pověřit ministra spravedlnosti, čehož využil i Zeman: *„Vycházím z toho, že jako přímo zvolený prezident bych se měl domáhat rozšíření svých až formálních, nebo neformálních kompetencí. Pravý opak je pravdou. Vzdal jsem se dobrovolně dvou kompetencí, které prezidentovi dává Ústava České republiky. Zavázal jsem se již před volbami, že nebudu vyhlašovat amnestie a že nebudu udělovat milosti.“* (Kancelář prezidenta republiky, 2013b). Zeman se nakonec i přes své prohlášení rozhodl udělit silně kontroverzní milost Jiřímu Kajínkovi, vězni odsouzenému na doživotí za dvojnásobnou vraždu. Tyto tři pravomoci nesplňují žádné ze stanovených kritérií, jelikož zde nedochází k interakci mezi prezidentem a jinými složkami moci (vyjma kontrasignace), které by ohrožovalo systém dělby moci.

Tři jmenovací pravomoci: jmenování prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu (čl. 62 písm. j) Ústavy); jmenování členů Bankovní rady České národní banky (čl. 62 písm. k) Ústavy); jmenování a povyšování generálů (čl. 63 odst. 1 písm. g)

Ústavy), nesplňují žádné z požadovaných kritérií. Prezident zde sice má možnost aktivního rozhodování, to se ale netýká žádné ze tří složek moci. Všechny zbývající nezmiňené pravomoci nesplňují požadovaná kritéria a nebyly zařazeny do výběru. Důvodem je, že se jedná o automatické a ceremoniální činnosti nebo se vážou spíše k zahraniční politice, což nespadá do oblasti zájmu tohoto výzkumu.

Tabulka 1: Výběr zkoumaných prezidentských pravomocí

čl. Ústavy	n	pravomoci (N)	(1)	(2)
čl. 62 privilegované	1.	jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi	ANO	ANO
		svolává zasedání Poslanecké sněmovny	ANO	NE
		rozpouští Poslaneckou sněmovnu	ANO	NE
	2.	pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejich funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády	ANO	ANO
	3.	jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy	ANO	ANO
	4.	jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu	ANO	ANO
		odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem a zahazuje odsouzení	NE	NE
	5.	má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního	ANO	ANO
	6.	podepisuje zákony	ANO	ANO
		jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu	NE	NE
	jmenuje členy Bankovní rady České národní banky	NE	NE	
čl. 63 kontrasigované		zastupuje stát navenek	NE	NE
		sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy; sjednávání mezinárodních smluv může přenést na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy	NE	NE
		je vrchním velitelem ozbrojených sil	NE	NE
		přijímá vedoucí zastupitelských misí	NE	NE
		pověřuje a odvolává vedoucí zastupitelských misí	NE	NE
		vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu	ANO	NE
		jmenuje a povyšuje generály	NE	NE
		propůjčuje a uděluje státní vyznamenání, nezmocní-li k tomu jiný orgán	NE	NE
	7.	jmenuje soudce	ANO	ANO
		nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo	NE	NE
	má právo udělovat amnestii	NE	NE	

Zdroj: vlastní zpracování

Vybraných 7 pravomocí bylo následně kategorizováno do tří skupin dle složek státní moci (exekutiva, legislativa či jurisdikce), kterých se pravomoc týká či se s nimi na výkonu pravomocí prezident přímo podílí.

Tabulka 2: Kategorizace vybraných pravomocí dle složek moci

čl. Ústavy	složka moci	pravomoci
čl. 62 privilegované	exekutiva	jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi
	exekutiva	pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády
	jurisdikce	jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy
	jurisdikce	jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu
	legislativa	má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního
	legislativa	podepisuje zákony
čl. 63 kontrasgované	jurisdikce	jmenuje soudce

Zdroj: vlastní zpracování

3.3 Operacionalizace proměnných

Před samotnou analýzou pokusů Miloše Zemana o exekutivní posilování v kontextu vybraných pravomocí v rozmezí let 2013–2023 bude nejprve nutné provést sběr dat z primárních (oficiální prohlášení, tiskové zprávy, hlasování v obou komorách Parlamentu, rozhovory v médiích) a sekundárních zdrojů (vědecké i odborné články, knižní publikace).

Existují případy, kdy Zeman o svých možných krocích, které by následně mohly vést k vychýlení systému brzd a protiváh, pouze hovořil, ale své záměry nezrealizoval. Vzhledem k pravděpodobnosti velkému množství nasbíraných dat se tento výzkum zaměří pouze na ty pokusy, které prezident uskutečnil a na podniknuté kroky, které k jejich realizaci vedly. Jedná se o situace, kdy prezident aktivně usiloval o prosazení změn v Ústavě a netradičních politických postupů nebo kdy svým přílišným aktivismem zasahoval do pravomocí jiných institucí. Snaha o omezení výkonu funkce jiné složky moci může mít i pasivní charakter,

kdy prezident nekoná, přestože je to dle zákona jeho povinností a nenaplnuje existující normy prostřednictvím jejich reinterpretace či hledáním mezer v zákoně.

Ze zjištěných poznatků bude vyhodnocena úspěšnost (1) či neúspěšnost (0) pokusů. Pro stanovení úspěchu a neúspěchu je klíčové, jakým způsobem je provedena operacionalizace. Pokud by byl úspěšný pokus operacionalizován jako formální navýšení jedné z prezidentských pravomocí, pravděpodobně by bylo možné všechny pokusy již dopředu považovat za neúspěšné, jelikož jak zavedením přímé volby prezidenta, tak ani v průběhu desetiletého působení Zemana v úřadu nebyly zavedeny žádné ústavní změny v rámci výkonu jeho pravomocí. K navýšení pravomocí může ovšem do jisté míry dojít také neformálně posílením vlivu prezidenta na exekutivu, legislativu či jurisdikci, a tím i k porušení separace moci. V rámci tohoto výzkumu je tedy za (1) považováno již samotné posílení vlivu prezidenta na jiné státní instituce a jejich fungování. Klíčovým faktorem, který ovlivňuje úspěšnost těchto pokusů, je reakce příslušných institucí, tj. jejich míra resilience a snahy ochraňovat systém brzd a protiváh. Prezidentovy snahy o demokratickou erozi mohou být (0) především díky neochotě dané aktéra se na ní podílet nebo ji dokonce jen tolerovat, přestože by taková forma politické spolupráce mohla posílit jeho mocenskou pozici a zajistila by mu prezidentovu podporu.

Nashromážděná data (celkem 21 zkoumaných případů) budou v poslední řadě přiřazena k odpovídajícím pravomocím a složce moci, kterou měly za cíl oslabit (viz tab. 2). Všechna zjištění, které analýza přinese, budou zanesena do tabulky č. 3, pomocí které bude možné data dále vyhodnotit např. zda Zeman na některou z ústavních institucí cílil více než na jiné, do jaké míry byly pokusy celkově úspěšné atd.

Závislou proměnnou představují pokusy Miloše Zemana o exekutivní posilování v rámci vybraných prezidentských pravomocí. Nezávislou proměnnou jsou reakce složek moci. Na základě těchto dvou sledovaných proměnných byly formulovány hypotézy:

*H1: Pokus Miloše Zemana o exekutivní posílení **byl úspěšný (1)**, k čemuž značně přispěla nedostatečná reakce a snaha ochraňovat systém brzd a protiváh příslušné složky moci.*

*H0: Pokus Miloše Zemana o exekutivní posílení **nebyl úspěšný (0)**, k čemuž značně přispěla reakce příslušné složky moci, která ochránila systém brzd a protiváh.*

4. Analýza

Prostřednictvím stanoveného klíče v metodologické části práce, tedy dle výběru 7 zkoumaných pravomocí a výchozí teorie eroze demokracie (Bermeo, 2016), byly identifikovány pokusy Zemana o exekutivní posilování v rozmezí let 2013–2023, kterými ohrozil systém separace moci mezi jednotlivými ústavními institucemi. V této kapitole budou jednotlivé pokusy představeny a analyzovány.

4.1 Jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka

Poprvé se Zeman pokusil o narušení mocenské rovnováhy ústavních institucí již na úplném počátku svého prvního prezidentského mandátu v roce 2013 jmenováním úřednické vlády Jiřího Rusnoka, tedy téměř čtyři měsíce po nástupu do úřadu. Tento Zemanův krok bývá odborníky (Brunclík, Kubát, Hloušek) označován jako nejvážnější pokus o přiblížení se poloprezidentskému systému a narušení institucionální rovnováhy v dějinách České republiky. Hlavní okolností vzniku kabinetu byl pád Nečasovy vlády v červnu 2013. Po demisi vlády Petra Nečase nepanovala v Poslanecké sněmovně shoda na tom, jak vládní krizi vyřešit. Strany dosavadní vládní koalice (ODS, TOP 09, LIDEM) prosazovaly návrh na jmenování staronové vlády v čele s předsedkyní Miroslavou Němcovou opírající se o podporu 101 poslanců, kterou koalice doložila jejich podpisy (ČT24, 2013b). S tímto návrhem nesouhlasila opozice (ČSSD, KSČM, VV), která se přikláněla k řešení vyhlášení předčasných voleb. Prezident také mohl pověřit sestavením vlády předsedu nejsilnější opoziční strany Bohuslava Sobotku, taková vláda by ale pravděpodobně nezvládla sestavit vládní koalici. Shoda napříč koalicí a opozicí ovšem panovala na tom, že řešení krize se má účastnit především Poslanecká sněmovna (Brunclík, Kubát, 2017). Dalším možným řešením krize tedy bylo jmenování úřednické vlády po dialogu prezidenta s lídry parlamentních stran, jelikož takto sestavený kabinet by disponoval potenciálem získat důvěru Sněmovny. Zároveň by takový postup byl v souladu s očekávanými ústavními zvyklostmi po vzoru jmenování úřednických vlád Josefa Tošovského a Jana Fischera dvěma Zemanovými předchůdci (Hloušek, Kopeček, 2012). Z počátku prezident Zeman o případných možnostech s představiteli stran diskutoval, nakonec ale zvolil poslední řešení, a to jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka zcela dle svých představ bez ohledu na to,

že tuto variantu odmítala většina parlamentních stran. Navíc kabinet jmenoval ihned bez prvotního pověření premiéra jednáním o sestavením vlády (Brunclík, Kubát, 2017). Zeman své kroky v rámci projevu ve Sněmovně zdůvodňoval nutností rychlého zásahu a nízkou oblíbeností stávající vládní koalice (Aktuálně.cz, 2013b). Vzhledem k výše popsanému ovšem neexistoval jediný důvod domnívat se, že by Rusnokova vláda důvěru Poslanecké sněmovny získala (Hloušek, 2014), což se zanedlouho také potvrdilo. Kabinet důvěru dolní komory nezískal (PSP ČR, 2013b) a 13. srpna podal demisi.

To, že se těmito kroky Zeman snažil prosadit své mocenské zájmy, zpětně dokládá v úvodu práce citovaný výrok, který prezident prohlásil v Partii Terezie Tománkové na konci druhého mandátu, kdy dle jeho slov o jmenování vlády rozhoduje prezident, ne parlamentní většina: *„Pokud si přečtete Ústavu, zjistíte, že prezident má právo jmenovat premiéra, a to bez jakýchkoliv omezujících podmínek. Tak jaképak napínání Ústavy.“* (CNN Prima News, 2023). Na navazující otázku, zda za těmito kroky byla v roce 2013 snaha o přiblížení se prezidentskému systému, Zeman odpověděl: *„Samozřejmě, že ano.“* (CNN Prima News, 2023). Toto tvrzení prezident během svého působení zopakoval hned několikrát. Dle Ústavy je ovšem vláda odpovědná Poslanecké sněmovně (čl. 68 odst. 1 Ústavy), nikoli prezidentovi. Přesto došlo k sestavení vlády, jejíž legitimita byla odvozena od přímo zvoleného prezidenta. Prosazením prezidentovi legitimační výhody oproti nově vzniklé vládě otevřeně došlo k vystoupení proti principům dělby moci v parlamentních režimech (Brunclík, Kubát, 2017).

Zásadním faktorem, který ovlivňuje moc hlavy státu v takové situaci, je podoba stranického systému. Jeho vysoká fragmentace a polarizace snižuje schopnost sestavení stabilní vlády, což dává vzniknout manévrovacímu prostoru pro prezidenta (Brunclík, Kubát, 2017). Druhým faktorem je prezidentům vztah s parlamentní většinou, tedy zda je k němu některá ze stran loajální, např. pokud je jejím lídrem či členem. Dle Brunclíka a Kubáta si byl Zeman dobře vědom významu těchto faktorů a že bez podpory jedné z parlamentních stran budou jeho mocenské ambice omezeny: *„Proto se také v roce 2013 (neúspěšně) pokusil takové zázemí vytvořit v podobě SPOZ a později ČSSD (...) jmenoval prezidentskou úřednickou vládu, která nebyla loajální žádné parlamentní straně, ale výhradně prezidentovi.“* (Brunclík, Kubát, 2017). Mimo jiné většina členů této technokratické vlády byla se stranou SPOZ z různých důvodů spojována.

Jelikož se prezidentovi podařilo prosadit záměr jmenování své úřednické vlády, která k němu byla loajální a ve většině případů nekritická, lze tento pokus považovat za úspěšný (1), přestože tato vláda neměla podporu Poslanecké sněmovny a její působení u moci bylo pouze dočasné. Zeman díky svému pokusu o exekutivní posílení v té době disponoval přímým vlivem na obě instituce exekutivní moci, kdy se jako hlava státu aktivně podílel na formování vlády včetně tvorby jejího programu. Svými příliš aktivistickými kroky neumožnil parlamentním stranám podílet se na řešení vládní krize, čímž značně posílil svou mocenskou pozici.

4.2 Lánský puč

V předčasných říjnových volbách do Poslanecké sněmovny 2013 neuspěla Zemanova strana SPOZ, která získala pouhých 1,51 % hlasů (iDNES, 2013b). Tím bylo zabráněno scénáři, kdy by v české politice hrála významnou roli opravdová prezidentská strana (Brunclík, Kubát, 2017). Prezidentovi následně zbývala možnost navázání spojení s některou z parlamentních stran, která 5% hranici uzavírací klauzule překročila. Zemanova pozornost se zaměřila na vítěze voleb, kterým se stala ČSSD s výsledkem 20,45 % hlasů, což byl oproti očekávaný 30 % předsedou strany Bohuslavem Sobotkou překvapivě nízký zisk. Jednalo se o těsné vítězství nad novým politickým subjektem hnutí ANO 2011 Andreje Babiše, které získalo 18,65 % (iDNES, 2013b).

Poslední volební den 26. října českou politickou scénou otřásla událost, která vešla do dějin jako tzv. „lánský puč“, mezi jejíž hlavní aktéry patřil právě prezident Zeman. Tentýž večer po zveřejnění volebních výsledků se uskutečnila tajná schůzka prezidenta s významnými představiteli ČSSD na zámku v Lánech, jejímž cílem mělo být sesadit předsedu Sobotku z čela strany (ČT24, 2021a). V nejednotné ČSSD měl Zeman stále mnoho svých příznivců, kteří pozvání na schůzku přijali. Jejimi účastníky byli tehdejší první místopředseda strany Michal Hašek, Zdeněk Škromach, Jeroným Tejc, Milan Chovanec a Jiří Zimola. Jednalo se o členy tzv. protisobotkovské frakce, tedy odpůrce Bohuslava Sobotky. Druhý den předsednictvo ČSSD schválilo Sobotkovo odstoupení z funkce předsedy a stranického vyjednávacího týmu o sestavování nadcházející vlády kvůli neuspokojivému volebnímu výsledku, což uvedl Hašek v pořadu Interview Daniely Drtinové. Místopředseda během rozhovoru opakovaně trval na tom, že lánská schůzka

s prezidentem se nekonala, schůzku ovšem potvrdil plzeňský hejtman Chovanec (ČT24, 2013d). Nakonec schůzku potvrdili i ostatní účastníci: „Doposud jsme respektovali společnou dohodu všech účastníků, že o tomto standardním politickém setkání levicových politiků s levicovým prezidentem nad výsledkem voleb nebudeme hovořit veřejně. Vzhledem k tomu, že jeden z účastníků dohodu nedodržel, schůzku potvrzujeme.“ (Hašek, 2013). Sobotka tento pokus nicméně ustál, jelikož měl silnou podporu velké části členské základny a veřejnosti. Nakonec Ústřední výkonný výbor strany zrušil rozhodnutí předsednictva a pověřil Sobotku vyjednávání o sestavení vládní koalice, což se mu nakonec podařilo.

Tato událost vyvolala silnou veřejnou debatu o vlivu prezidenta na politické dění v zemi. Přestože kancléř Mynář iniciování schůzky prezidentem vyloučil (iDNES, 2013c), hlava státu byla jejím účastníkem a uskutečnila se v sídle prezidenta. Zeman tak podruhé v úřadu aktivně zasahoval do sestavování vlády včetně ovlivnění volby jejího předsedy. Vzhledem k tomu, že byl Sobotkovým dlouholetým kritikem a odpůrcem, je pravděpodobné, že Zemanovým cílem bylo obsazení premiérského postu aktérem, se kterým by měl dobré vztahy a který by nebyl k jeho krokům kritický. Prosazení prezidentského kandidáta do čela vlády by vedlo k exekutivnímu posílení pozice hlavy státu a jejího vlivu na nejvyšší výkonný orgán. Nicméně tento pokus lze považovat na rozdíl od snahy prosadit si do čela vlády svého kandidáta Rusnoka za neúspěšný (0). Sobotka tlak stranických politických oponentů v čele s prezidentem ustál a sestavil vlastní vládní koalici, která byla Zemanem jmenována 29. ledna 2014.

4.3 Nejmenování ministrů na návrh předsedy vlády

Jednou z nejvýznamnějších pravomocí českého prezidenta ve vztahu k exekutivě je jmenování jednotlivých ministrů (čl. 62 písm. a) Ústavy) na návrh předsedy vlády (čl. 68 odst. 2 Ústavy), tj. nemůže jmenovat osobu, kterou mu premiér nenavrhl. Nepostupovat dle rady premiéra či odmítnout kandidáta může prezident dle výkladu odborníků pouze ve výjimečných případech, např. pokud by jmenování daného ministra mohlo vést k protiústavní situaci (Wintr, Antoš, Kysela, 2016). Zeman ovšem během svého působení v úřadu mnohokrát znění Ústavy reinterpretoval takovým způsobem, který by mu umožnil navržené nominanty na ministry odmítnout: „Pokud jde o slovo návrh, v běžné češtině má naprosto jednoznačný význam. Návrh není něco, co musíte automaticky akceptovat.“

(Novinky.cz, 2014). Tentýž Zeman v roce 1998 v době, kdy byl sám předsedou vlády a prezident Havel váhal jím navrhované ministry Kavana a Grulichy, uvedl: „*Tento článek jasně říká, že prezident jmenuje na návrh ministerského předsedy členy vlády ... Z něho jednoznačně vyplývá, že tady se nemůžeme ptát, kdo se komu líbí a kdo se komu nelíbí. Pokud jde o jakési personální veto, já se domnívám, že by to bylo v rozporu s citovaným článkem 68.*“ (iDNES.cz, 2019). Přesto se během svého desetiletého působení v úřadu prezidenta o nejmenování navržených ministrů či případné zdržení jejich jmenování pokusil celkem v 10 případech (Michal, Malý, Hrebenár, 2023).

K prvnímu pokusu došlo při sestavování Sobotkovy vlády. Zeman pověřil Sobotku jednáním o sestavení vládní koalice 21. listopadu 2013 (iDNES, 2013d). Přestože k úspěšnému sestavení většinového kabinetu s hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL došlo, hlava státu opakovaně vyjádřila svůj nesouhlas s některými nominacemi na jednotlivé ministerské posty, jejichž kompletní seznam a životopisy mu Sobotka představil 3. ledna 2014 (ČT24, 2014a). Prezident měl výhrady k celkem 6 kandidátům: Milanu Chovancovi (ČSSD), Janu Mládkovi (ČSSD), Lubomíru Zaorálkovi (ČSSD), Jiřímu Dienstbierovi (ČSSD), Andreji Babišovi (ANO) a Martinu Stropnickému (ANO). Argumenty pro nejmenování kandidátů se různily, především se ale jednalo dle prezidentových slov o nedostatečnou kompetenci a odbornost (Lidovky.cz, 2014). Přestože všechny tyto kandidáty navzdory svým výhradám nakonec jmenoval do funkce (Michal, Malý, Hrebenár, 2023), samotné jmenovací řízení bylo prezidentem výrazně zdrženo. V Sobotkově vládě ale nedošlo k prosazení navrhovaných personálních změn (0), jelikož premiér prezidentovi neustoupil a stál za svými kandidáty. Vláda byla v původně navrženém složení jmenována 29. ledna 2014 (Kancelář prezidenta republiky, 2014).

Další odmítnutí dvou kandidátů se uskutečnilo během druhé vlády Andreje Babiše v případě Miroslava Pocheho (ČSSD) v roce 2018 a Michala Šmardy (ČSSD) v roce 2019 (Michal, Malý, Hrebenár, 2023). Pocheho Babiš navrhl na pozici ministra zahraničí, načež Zeman v rozhovoru pro Českou televizi uvedl, že by na tomto postu uvítal někoho jiného (ČT24, 2018). Následně 27. června Zeman jmenoval nový Babišův kabinet, ministrem zahraničí se ovšem stal předseda ČSSD Jan Hamáček. Zeman tuto změnu vysvětloval dopisem, kde mu měl premiér navrhnout dva kandidáty. Tyto dokumenty byly Úřadem vlády v dalších dnech zveřejněny. Jednalo o obvyklý jmenný návrh jmenování vlády zahrnující Pocheho coby ministra zahraničí spolu s příloženým dopisem, ve kterém Babiš uvedl: „*Pro*

případ, že byste se rozhodl nevyhovět mému návrhu (...) a nejmenoval byste členem vlády pana Miroslava Pocheho, navrhuji, abyste řízením ministerstva zahraničních věcí dočasně pověřil (...) Jana Hamáčka.“ (Hospodářské noviny, 2018). V případě odmítnutí jmenování Šmardy ministrem kultury šlo o prezidentův protest proti odvolání současného ministra Staňka z funkce, prezident zároveň tvrdil, že k výkonu funkce není Šmarda odborně kompetentní a požádal o navržení jiného kandidáta. Šmarda nakonec sám nominaci stáhnul a ministrem kultury se stal Lubomír Zaorálek (ČT24, 2019). Na rozdíl od předchozích případů se prezidentovi u obou kandidátů podařilo dosáhnout jejich nejmenování (1), což Michal, Malý a Hrebenár (2023) označují za bezprecedentní. Premiér Babiš v obou případech oslabil svou pozici v rámci výkonu exekutivní moci tím, že ustoupil prezidentově vůli a raději navrhl jiného kandidáta.

Po parlamentních volbách v říjnu 2021 byla nově jmenovaným premiérem Fialou sestavena koaliční vláda složená z pěti stran (ODS, KDU-ČSL, TOP 09, STAN a Piráti). Po předložení seznamu navrhovaných ministrů a dvoutýdenních pohovorů Zemana s nominanty prezident 10. prosince uvedl, že hodlá vetovat kandidáta na ministra zahraničí Jana Lipavského (Piráti). Důvodem měla být vyjma rozdílného postoje k zahraničně-politickým otázkám jeho nízká kvalifikace: *„Na rozdíl od ostatních kandidátů pan Lipavský absolvoval pouze bakalářské studium a podle týdeníků Euro jeho závěrečná práce byla hodnocena nejhorší možnou známkou.*“ (Kancelář prezidenta republiky, 2021b). Zároveň odmítl, že by Ústava ukládala prezidentovi povinnost akceptovat každý předložený návrh. Fiala ovšem na svém návrhu trval a uvedl, že pokud prezident nejmenuje všechny jím navržené ministry, bude nucen obrátit se na ÚS s případnou kompetenční žalobou: *„Je třeba, aby Ústavní soud jednou provždy vyřešil otázku kompetencí ohledně jmenování nových členů vlády.*“ (Fiala, 2021). Ústavní právníci (Wintr, Preuss, Kysela) i politologové (Kopeček, Mlejnek, Just) se v případě podání kompetenční žaloby většinou shodovali na tom, že v takovém sporu by měl předseda vlády velkou šanci uspět (iRozhlas, 2021). Zastáncem menšinového názoru, že Ústava prezidentovi nenařizuje návrhu na kandidáta automaticky vyhovět, byl např. ústavní právník Aleš Gerloch (ČT24, 2021d). Prezident Zeman nakonec ustoupil a 17. prosince jmenoval všechny původně navržené kandidáty. Tento prezidentův neúspěšný pokus (0) byl uzavřen bez nutnosti podání žaloby k ÚS.

Posledním případem odmítnutí jmenování kandidáta na ministra je případ místopředsedy KDU-ČSL Petra Hladíka novým ministrem životního prostředí po Anně Hubáčkové (KDU-ČSL), která z postu v říjnu 2022 ze zdravotních důvodů rezignovala (ČT24, 2022). Fiala je konci roku 2022 předložil Zemanovi návrh na jmenování Hladíka ministrem, který ho ovšem odmítl (Novinky.cz, 2023). Vzhledem k tomu, že v březnu následujícího roku mělo dojít k inauguraci nově zvoleného prezidenta Pavla, který oznámil, že je připraven do funkce Hladíka jmenovat, Fiala ustoupil odmítnutí ze stran prezidenta a vedením úřadu dočasně pověřil ministra práce a sociálních věcí Mariana Jurečku (KDU-ČSL). Přestože byl Hladík v březnu 2023 do funkce novým prezidentem Pavlem jmenován (Michal, Malý, Hrebenár, 2023), Zemanův pokus o exekutivní posílení lze na základě operacionalizace považovat za úspěšný (1) díky ústupku ze strany premiéra, který se rozhodl s celým procesem počkat na nového prezidenta. Lze ovšem usuzovat, že vláda v tomto případě nesáhla po kompetenční žalobě i z praktických důvodů, tedy možnému nestihnutí ÚS rozhodnout před koncem Zemanova mandátu. Ze Zemanovy iniciativy tak došlo k dočasnému obsazení úřadu jiným ministrem, čímž byla posílena prezidentova role jako exekutivního aktéra na úkor předsedy vlády.

Na základě těchto prezidentových kroků došlo k pokusům o využití jeho mocenského postavení s cílem ovlivnit proces vzniku jednotlivých vlád s tím rozdílem, že se nejednalo o volbu předsedy vlády, nýbrž o její členy (Brunclík, Kubát, 2017). Zároveň prezident formuloval pochybnosti o ministerských kandidátech v případě členů stran, se kterými měl v minulosti určité neshody, mezi které patří především ČSSD (Kopeček, 2010). Tento postup byl odborníky značně kritizován. Podle Kysely má prezident možnost kandidáta na ministra nejmenovat pouze v případě, kdy je v neodstranitelném střetu zájmů či by existovala jiná právní překážka pro jeho nejmenování (Radiožurnál, 2021). Ostře se vůči kroku vyjádřila také politoložka Vladimíra Dvořáková: „*Prezident může mít výhrady, nikdo mu nebrání, aby se k věci vyjadřoval, ale nemůže bránit lidem, kteří mají odpovědnost za vládu, aby si ji sestavili podle vlastních představ. Pokud někdo za něco nenese odpovědnost, nemůže o tom rozhodovat.*“ (iDNES.cz, 2014). Dále Zeman inicioval zavedení nového neústavního prvku tzv. „pohovorů u prezidenta“, kterými musel každý ministr před svým jmenováním projít (Michal, Malý, Hrebenár, 2023). Všechny zmíněné situace lze považovat za aktivní pokusy o exekutivní posilování, jelikož prezident vstupoval do manévrovacího prostoru premiéra, který je za členy svého kabinetu zodpovědný.

4.4 Nepřijmutí odvolání a demise vlády či jejích členů

Prezident Zeman vstupoval do vymezeného manévrovacího prostoru ostatních exekutivních institucí nejen snahou ovlivňovat vznik jednotlivých kabinetů či jmenování jejich členů včetně předsedy, ale také v otázce přijímání odvolání a demisi (čl. 62 písm. a) Ústavy).

Jak již bylo zmíněno, premiér určuje složení své vlády. Stejně tak jako vybírá členy vlády může odvolat jejího místopředsedu či jakéhokoli ministra, přičemž prezident má dle čl. 74 Ústavy povinnost odvolání přijmout: „*Prezident republiky odvolá člena vlády, jestliže to navrhne předseda vlády.*“ (čl. 74 Ústavy). Dále může vláda či její jednotliví ministři kdykoliv podat do rukou prezidenta demisi. Pokud tak učiní předseda vlády, jeho demise je automaticky považována za demisi celé vlády (Wintr, Antoš, Kysela, 2016), stejně jako tomu bylo v případě premiéra Klause v listopadu 1997 či premiéra Nečase v červnu 2013. S výjimkou povinné demise, např. při vyslovení nedůvěry, ji není prezident povinen přijmout, jelikož jako prostředník politických sporů může odmítnutím či odložením ponechat prostor pro další jednání. Zároveň prezident nemůže předloženou demisi ministra, který svou funkci dále nechce vykonávat, odkládat s cílem udržení ho v úřadu (Wintr, Antoš, Kysela, 2016).

Prvním střetem prezidenta s premiérem v této otázce bylo Zemanovo neformální odmítnutí odvolat vicepremiéra a šéfa hnutí ANO Andreje Babiše z postu ministra financí na návrh předsedy vlády Sobotky v květnu 2017, který tak učinil kvůli Babišovým kauzám a podezření ze spáchání trestného činu dotačního podvodu (Kudláček, 2023). Předseda vlády následně několik měsíců před sněmovními volbami uvedl, že hodlá prostřednictvím své demise podat demisi celé vlády (ČT24, 2017). 4. května byl přijat na Pražském hradě s cílem konzultace v otázce řešení vládní krize, Zeman ovšem premiérovu návštěvu před médii interpretoval jako demisi pouze premiéra, nikoli celé vlády a opustil sál, na což premiér reagoval slovy: „*Pane prezidente, já jsem ale nepřišel podat v tuto chvíli demisi (...) ať už to byl premiér Petr Nečas, nebo to byl premiér Jiří Rusnok, tyto demise byly podávány písemnou cestou. Já jsem Vám nedoručil žádnou takovou písemnou demisi.*“ (Kancelář prezidenta republiky, 2017b). Formálně k podání vládní demise nedošlo, tudíž nelze usuzovat, zda by Zeman demisi Sobotkovy vlády považoval za demisi pouze premiéra a jednal tak protiústavně. Do určité míry ovšem došlo k oslabení premiérovi pozice, který

v reakci na tuto událost již druhý den místo demise vlády podal písemný návrh na původně zvažované odvolání pouze ministra financí Babiše. Zeman odvolání opakovaně odkládal s odkazem na svou návštěvu Číny. Sobotka na prohlášení Hradu reagoval tak, že pokud prezident po svém návratu Babiše neodvolá z funkce, je připraven podat kompetenční žalobu k ÚS (Novinky.cz, 2017a), jejíž návrh s nejpozdějším termínem připravila skupina senátorů. 24. května po návratu ze zahraniční cesty Zeman Babiše z postu skutečně odvolal, učinil tak ale 19 dní poté, co návrh obdržel (Kancelář prezidenta republiky, 2017c). Díky Sobotkově dostatečné reakci byly Zemanovy pokusy opakovaně neúspěšné (0), prezident po silném tlaku senátorů a členů vlády ustoupil.

V roce 2019 tehdejší ministr kultury Antonín Staněk (ČSSD) čelil silné kritice ze strany veřejnosti i vedení vlastní strany za své kroky v otázce odvolání ředitelů významných kulturních institucí: ředitele Národní galerie Praha Jiřího Fajta a ředitele Muzea umění Olomouc Michala Soukupa (ČT24, 2019). Po výzvě tehdejšího předsedy ČSSD Hamáčka podal v květnu 2019 Staněk demisi do rukou prezidenta. Hamáček prezidenta požádal, aby demisi přijal a současně do funkce jmenoval Michala Šmardu (ČSSD). Prezident se ovšem rozhodl návrhům nevyhovět, což na sociální síti Facebook potvrdil tiskový mluvčí Hradu Jiří Ovčáček: „*Prezident republiky Miloš Zeman v úterý dne 28. května 2019 na Pražském hradě přijal ministra kultury doc. Antonína Staňka, aby mu oznámil, že se rozhodl nepřijmout jeho demisi.*“ (Ovčáček, 2019) Odmítnutí jmenovat nově navrženého kandidáta vedlo nejen k vnitrostranickým konfliktům, ale také k napětí v rámci vládní koalice, kdy ČSSD hrozila vystoupením z vlády. Přestože Zeman dlouho i přes snahu premiéra situaci vyřešit na svém postoji trval, nakonec Babišův návrh na Staňkovo odvolání přijal, jeho nástupcem se ale stal Lubomír Zaorálek (ČSSD). Tento pokus lze považovat ve finálním zhodnocení za neúspěšný (0) v tom smyslu, že Staněk na ministerském postu nesetřval. Do určité míry si ale Zeman své vlivové ambice prosadil, jelikož vytvořením tlaku na vládní koalici dokázal Staňka v úřadu udržet déle, než je v případě rezignace člena vlády standartní. Odvolán byl prezidentem až 31. července 2019, tedy dva měsíce po předložení návrhu. Zemanovo úsilí je v této otázce považováno za neúspěšné také s ohledem na fakt, že související nejmenování Šmardy ministrem je analyzováno jako samostatný pokus v kapitole 4.3. Ten byl vyhodnocen jako (1), jelikož prezident v rámci volby Staňkova nástupce docílil kompromisního řešení, kdy byl do úřadu jmenován jiný kandidát.

Posledním ministrem, kterého Zeman odmítl na návrh předsedy vlády odvolat, byl tehdejší ministr zdravotnictví a zastávce nejtvrdějších pandemických opatření v průběhu druhé Babišovy vlády Roman Prymula. V říjnu 2020 při výkonu funkce byl navzdory jím zaváděným opatřením spatřen na tajné večerní schůzce spolu s Jaroslavem Faltýnkem (ANO), jak vycházejí z luxusního restauračního podniku Rio's bez roušky (Blesk.cz, 2020). Zároveň v této době opatření restauračním zařízením povolovala pouze venkovní výdejní okénka. Dle premiéra byla tato situace nepřijatelná a 23. října vyzval Prymulu k rezignaci. Ten v reakci uvedl, že na svůj post rezignovat nehodlá, jelikož se schůzka neodehrála přímo v restauraci. Babiš tak byl nucen přistoupit k předložení návrhu na Prymulovo odvolání, spolu s kterým prezidentovi představil potencionálního nástupce. Zeman ovšem odmítl návrhu vyhovět a uvedl, že pokud by Prymula demisi podal sám, přijal by ji: *„Ministru zdravotnictví bych kvůli tomu za první vynadal, Za druhé bych mu doporučil, aby se veřejně omluvil a posypal si takřkajíc hlavu popelem, ale neodvolával bych ho. Ostatně odmítl jsem ho odvolat, takže pan profesor Prymula rezignoval sám.“* (iDNES, 2020). Přestože v konečném výsledku k výměně ministra došlo, prezident nevyhověl návrhu předsedy vlády (1) jak mu zcela jednoznačně čl. 74 Ústavy ukládá. Dopustil se tak omezení pravomoci premiéra rozhodovat o složení své vlády a podmínil plnění svých povinností splněním jeho vlastních podmínek. Otázkou zůstává, zda by premiér Babiš v případě, že by Prymula nakonec rezignovat odmítl, na svém rozhodnutí trval či by v rámci zachování pragmaticky přátelských vztahů s prezidentem jeho vůli ustoupil. Dále lze usuzovat, že za odmítnutím ze strany hlavy státu do určité míry stál příznivý vztah s Prymulou, který měl v senátních volbách záměr kandidovat za Zemanovu stranu SPOZ, kandidaturu ovšem nakonec stáhl (Lidovky.cz, 2013).

Pro všechny výše popsané Zemanovy pokusy je charakteristické, že v rámci výkonu prezidentské pravomoci, kterou upravuje čl. 62 písm. a) Ústavy, nekonal či plnění svých povinností záměrně odkládal. Následkem jeho nečinnosti došlo k zásahu do pravomocí předsedů vlád Sobotky a Babiše. Lze je označit za pasivní. Za aktivní pokus lze považovat pouze specifickou situaci v květnu 2013, kdy se prezident snažil vyvolat odstoupení z funkce premiéra Sobotky, který demisi ve skutečnosti nepodal.

4.5 Snaha o pověření Andreje Babiše sestavením vlády

Dle Wintra, Antoše a Kysely Ústava konkrétně nestanovuje kdo má být po parlamentních volbách prezidentem jmenován premiérem, měla by to však být osoba, která je schopna pro svou vládu získat parlamentní většinu. V minulosti se ovšem ve většině případů jednalo o lídra strany s největším získaným počtem mandátů (Wintr, Antoš, Kysela, 2016). Vyjma jmenování tří úřednických vlád se tak nestalo pouze v jednom případě, a to v roce 2010 kdy byl prezidentem Klausem jednáním o nové vládě pověřen Petr Nečas (ODS) jako lídr strany s druhým nejvyšším počtem mandátů, který měl na rozdíl od vítězné strany ČSSD sjednanou většinovou koalici (ČT24, 2010). Na jmenování předsedy vlády má hlava státu dva pokusy. Pokud se ani jednomu z jeho kandidátů (případně stejnému kandidátovi dvakrát) nepodaří sestavit kabinet, který by získal většinou podporu, prezident na třetí pokus jmenuje předsedu vlády na návrh předsedy Poslanecké sněmovny (čl. 68. odst. 4 Ústavy).

Již v lednu před říjnovými volbami do Poslanecké sněmovny 2021 Zeman uvedl, že: *„Výhra ve volbách se měří počtem získaných mandátů. Dodal bych počtem získaných mandátů pro konkrétní politickou stranu. Nikoli pro koalici. Uvědomte si, že tyto dvě koalice, které teď vznikly, jsou v podstatě hozením záchranného lana stranám, které by možná do parlamentu nepronikly.“* (iDNES.cz, 2021a). Prezident tímto prohlášením naznačil, že přestože by jedna z nově vzniklých koalic (PirSTAN a SPOLU) získala největší počet mandátů, za vítěze voleb bude považovat vítěznou stranu, kterou by dle tehdejších průzkumů bylo Babišovo hnutí ANO (MEDIAN, s.r.o., 2021).

Ve volbách nakonec zvítězila koalice SPOLU s 27,79 % a 71 mandáty, druhé místo obsadilo hnutí ANO Andreje Babiše s 27,12 % a 72 mandáty. Na třetím místě skončila koalice PirSTAN (Piráti a STAN) s 15,62 % a 37 mandáty (ČSÚ, 2021). Přestože ANO získalo díky volebnímu systému o jeden mandát více, vítězná koalice SPOLU již měla s PirSTAN dohodnutou většinu ve sněmovně a její zástupci vyzvali prezidenta, aby vyjednáváním o vládě pověřil lídra SPOLU Petra Fialu (ČT24, 2021c). Následující den po vyhlášení výsledků se uskutečnila údajně předem domluvená schůzka prezidenta s premiérem Babišem, která se neměla týkat volebních výsledků. Zeman byl ovšem ihned po jejím skončení z Lán převezen sanitkou do Ústřední vojenské nemocnice. K pověření Babiše jednáním o nové vládě nedošlo. (ČT24, 2021c).

O týden později 17. října Babiš ve svém pořadu *Čau lidi* uvedl, že má od prezidenta z nedělní schůzky přislíbené dva pokusy na sestavení vlády, které se nakonec rozhodl nevyužít: „*Původně jsem chtěl čekat na pana prezidenta, ale zkrátka už jsem byl rozhodnut dávno. Pan prezident na to měl jiný názor. Když jsem s ním mluvil v neděli, řekl: „Andreji, já ti dám dva pokusy.“, ale šel do nemocnice a já jsem to nechtěl moc řešit. Takže já to akceptuju.*“ (Andrej Babiš, 2021). Dále dodal, že po ustavující schůzi sněmovny podá do rukou prezidenta demisi. Prezident Zeman nakonec jmenoval předsedou vlády Petra Fialu 28. listopadu 2021 (Kancelář prezidenta republiky, 2021a), vzhledem k pozitivnímu covidovému testu byl ovšem od všech přítomných oddělen plexisklem.

Snaha prezidenta Zemana zasáhnout do povolebního vyjednávání pověřením sestavení vlády Andreje Babiše byla neúspěšná (0), jelikož předseda hnutí ANO prezidentovu nabídku odmítl. Určitou míru resilience prokázaly také vítězná koaliční uskupení. Na základě Babišových slov lze usuzovat, že jeho politická rozhodnutí byla značně ovlivněna prezidentovou hospitalizací.

4.6 Vládnoucí kabinet v demisi a bez důvěry Poslanecké sněmovny

Další významnou pravomocí prezidenta úzce souvisejí s čl. 62 písm. a) Ústavy je pověřit vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nového kabinetu (čl. 62 písm. d) Ústavy). Zeman v průběhu svého mandátu ukázal, že i v rámci této pravomoci Ústava do určité míry prezidentovi poskytuje prostor pro hledání mezer v zákoně, a to především díky nestanovení časových lhůt a přesných pravidel.

Ústava neukládá žádný časový limit, ve kterém musí prezident premiéra jmenovat ani maximální lhůtu pro proces sestavení vlády, čímž poskytuje prostor pro politická jednání parlamentu i prezidenta (Wintr, Antoš, Kysela, 2016). Prezident tak může *de facto* se jmenování nového předsedy vyčkávat až do řádných voleb, přesto silně převládá interpretace, že musí příslušné kroky učinit bez zbytečného odkladu. Dle Kysely tak vláda v demisi není do jmenování vlády nové nijak omezena: „*Z hlediska správnosti, legitimacy, korektnosti vláda, která nemá důvěru, má vládnout pouze po krátkou dobu, a jelikož má vládnout pouze po krátkou dobu, má vykonávat pouze věci nezbytné, provozní a administrativní.*“ (ČT24, 2013c). Na tento prostor pro volný výklad Ústavy v rozhovoru

pro ČT24 upozornil i ústavní právník Gerloch: „*Nemáme žádné ustanovení, že by vláda v demisi už neměla vládnout nebo by neměla přijímat nějaká opatření. Vláda v demisi může dělat totéž co každá jiná vláda.*“ (ČT24, 2013c).

V rozmezí let 2013–2023 došlo v této otázce ke dvěma sporným procedurám, ve kterých hrál prezident Zeman podstatnou roli. Tou první je vláda úřednického (často označovaného jako „prezidentského“) kabinetu Jiřího Rusnoka, který poté co nezískal důvěru Poslanecké sněmovny (PSP ČR, 2013b) podal demisi 13. srpna 2013, u moci ovšem zůstal až do 29. ledna 2014. Nutno zmínit, že kabinet vládl více jak dva měsíce po nových volbách do Poslanecké sněmovny, a přestože bylo již krátce po volbách zřejmé, že se novou vládní koalici vítězná ČSSD sestavit podaří (Brunclík, Kubát, 2017). Jiří Rusnok v otázce ústavnosti tohoto způsobu vládnutí argumentoval první vládou Mirka Topolánka v roce 2006 (Aktuálně.cz, 2013a), která jako první v historii České republiky důvěru nezískala a vládla v demisi. Rozdílem ovšem je, že členové Topolánkovy vlády byli zvoleni v řádných volbách, nikoli vybráni prezidentem republiky. Dle Hlouška (2014) je dokonce možné tvrdit, že tato vláda byla vytvořena poloprezidentským způsobem.

Druhým případem je první Babišova vláda, jehož hnutí ANO s výrazným náskokem zvítězilo ve sněmovních volbách 2017. Vzhledem k Babišově probíhajícímu trestnému stíhání žádná z parlamentních stran nechtěla být součástí jeho vládní koalice, nakonec se ale hnutí podařilo sestavit jednobarevný kabinet tvořený pouze z vlastních členů, který byl prezidentem jmenován 13. prosince 2017. Nutno zmínit, že prezident v rámci jmenování premiéra neviděl jako překážku jeho trestní stíhání na rozdíl od např. nedostatečné publikační činnosti či odbornosti jako tomu bylo mnohokrát v případě jmenování ministrů. Vláda nezískala důvěru a 24. ledna 2018 podala demisi. Babiš však disponoval prezidentovou podporou, který mu dle znění Ústavy přislíbil druhý pokus. Zde Zeman opět využil toho, že zákon prezidentovi nestanovuje žádné lhůty a došlo k záměrnému zdržování celého procesu: „*Mezi prvním a druhým pokusem může být velmi, velmi dlouhá doba, po které se bude vyjednávat.*“ tvrdil Zeman (iRozhlas, 2018). Tímto postojem Babišovi poskytl více potřebného času na vyjednávání a hledání koaličních partnerů, přičemž se opět dovolával Topolánkovy první vlády: „*Koneckonců Topolánek vládl v demisi pět měsíců a také se nic nestalo. V každém případě by byl opět premiérem, buď dříve, nebo později.*“ (iRozhlas, 2018). Pravdou ovšem je, že na rozdíl od Babišovy vlády, kterou se podařilo bez důvěry udržet u moci více jak pět měsíců (155 dní), Topolánkova vláda v demisi u moci

setrvala pouze tři měsíce (Demagog.cz, 2018). Udržení Babiše v čele exekutivy mohlo hrát pro Zemana významnou roli také kvůli v té době probíhajícím volbám, ve kterých obhajoval svůj mandát a mohl získat Babišovu podporu.

Zde je poněkud obtížnější jasně vymezit, zda se jedná o pokusy úspěšné či neúspěšné na rozdíl od pokusů v rámci čl. 62 písm. a) Ústavy. Zeman se v obou případech snažil účelově oddalovat jmenování nových vlád s cílem udržet a uměle prodlužovat životnost těch stávajících bez důvěry, které mu byly nakloněny (Brunclík, Kubát, 2017). K dosažení politických ambicí využíval toho, že Ústava pro výkon pravomoci, kterou upravuje čl. 62 písm. d) Ústavy, nestanovuje žádné lhůty. Jelikož Zemanovým cílem v případě Jiřího Rusnoka pravděpodobně bylo udržet vládu u moci co nejdéle, lze pokus považovat za úspěšný (1). V celkovém počtu se jednalo o 170 dní, čímž jde o nejdéle vládnoucí kabinet bez důvěry parlamentu od vzniku samostatné České republiky. V tomto ohledu je možné jako (1) označit i vládu Andreje Babiše, která se 25. dubna 2018 stala druhým nejdéle vládnoucím kabinetem bez důvěry. Pokus lze vyhodnotit jako úspěšný také v tom smyslu, že došlo k prosazení prezidentova kandidáta. Zemanovy politické kroky Babišovi poskytly více času na vyjednávání, což vedlo ke vzniku jeho druhé vlády, která již podporu získala.

4.7 Oslabování moci zákonodárné

Prezident Zeman byl mimo jiné známý také svými útoky na legislativní složku moci, specificky pak na horní komoru Parlamentu ČR. Mezi jeho pravděpodobně nejznámější útok lze označit nápad na zrušení Senátu redukováním jeho rozpočtu ze strany Poslanecké sněmovny, což by vedlo k jeho následnému „vyhladovění“ (Parlamentní listy, 2019). Jinak by zrušení musel odhlasovat sám Senát spolu s dolní komorou, což je vysoce nepravděpodobné. Jedná se ovšem o jeden z mnoha Zemanových výroků, který je v rozporu s hodnotami demokratického právního státu a respektováním dělby moci.

O rozšíření kompetencí hlavy státu na úkor legislativních institucí Zeman hovořil např. v pořadu *Týden s prezidentem* na TV Barrandov, kde uvedl: *„Přímo volený prezident, ať je to kdokoliv, to se netýká jenom mě, zpravidla získá více hlasů, než všechny politické strany dohromady a ty strany mu tak trochu tuto velkou podporu závidí. Já bych to řešil tím, že bych uvedl do rovnováhy velmi silný mandát přímo voleného prezidenta s jeho reálnými*

kompetencemi, a to rozšířením těchto kompetencí minimálně ve třech oblastech. Zaprvé by se prezidentovi měla vrátit zákonodárná iniciativa, která se sebrala Václavu Havlovi v roce 1993. Zadruhé veto prezidenta by mělo být přehlasovatelné kvalifikovanou většinou, to znamená 120 nikoli 101 hlasy. A zatřetí bych odstranil některé zbytečné kontrasygnace premiérem.“ (Kancelář prezidenta republiky, 2017d). Přitom na začátku svého mandátu v roce 2013 měl na roli úřadu prezidenta v legislativním procesu jiný názor: *„K čemu by mě to bylo? Prezident přece musí získat hlasy poslanců, případně senátorů, aby jím navrhovaný zákon prošel. No a když ty hlasy nemá, tak zákon, iniciativa neiniciativa, nakonec stejně Poslaneckou sněmovnou neprojde. Já jsem si nikdy nestěžovat na nedostatek pravomocí. Slyšeli jste o někdy ode mě?“* (Kancelář prezidenta republiky, 2013c).

Dle Kysely byla ovšem ztráta legislativní iniciativy československých prezidentů nahrazena prezidentským vetem: *„Československý prezident byl pojímán jako odpovědný, což znamená, že byl nositelem určité politiky či nositelem politického programu. Pak by měl mít šanci program přetavit do projevu vůle státu, což je zákonodárná iniciativa. Současný prezident republiky je neodpovědný, z čehož plyne, že nemá být nositelem žádného politického programu, protože za něj nenese žádnou zodpovědnost.“* (Echo24.cz, 2019). Přesto se hlava státu v případě, že je její veto přehlasováno může obrátit na ÚS, což Zeman udělal např. v roce 2017 v rámci novelizace zákona o střetu zájmů označovanou jako Lex Babiš. Zmíněné navýšení potřebných hlasů k přehlasování veta Kysela označil za paralýzu systému: *„Nejde jen o to, že vytváříte jiný systém s jiným rozložením moci, ale vytváříte nefunkční systém. Systém nebude založený na tom, že místo vlády a parlamentu bude vládnout prezident. Nebude vládnout nikdo, protože se do sebe jednotliví aktéři zaklesnou a zablokují se.“* (Echo24.cz, 2019).

Možné ústavní změny projednávala Stálá komise pro Ústavu České republiky v čele s předsedkyní Kateřinou Valachovou (ČSSD) v červenci 2020. Hlavním bodem programu byl klouzavý mandát pro poslance a poslankyně, kteří se stanou členy vlády (PSP ČR, 2020). Debatu mezi politiky mimo jiné provázely i návrhy na rozšíření prezidentských pravomocí. Zemanem navrhované obnovení zákonodárné iniciativy, které představil předsedkyni Valachové na společném jednání, se na programu komise nakonec neobjevilo (0).

K odlišnému narušení zákonodárného procesu dle ústavního pořádku došlo ze strany Zemana v rámci návrhu na zrušení zákona označovaného jako „daňový balíček“, který ruší

zejména tzv. superhrubou mzdu a místo ní zavádí zdanění příjmů fyzických osob sazbami 15 a 23 % (Zákon č. 609/2020 Sb.). Ústava prezidentovi nabízí pouze dvě možnosti v otázce jemu předloženého zákona, který Parlament přijal, a to zákon podepsat, čímž vejde v platnost, nebo v případě výhrad využít pravomoc suspenzivního veta (čl. 62 písm. h) a i) Ústavy). V druhém případě se zákon vrací do Poslanecké sněmovny, který může prezidenta nadpoloviční většinou přehlasovat a zákon tak vstoupí v platnost (čl. 50 odst. 1 a 2 Ústavy). Praxi třetí možnosti nepodepsání ani nevetování návrhu zavedl v minulosti exprezident Klaus. Poprvé se tak stalo v rámci zákona o zásluhách prezidenta Edvarda Beneše (Hospodářské noviny, 2004). Tento protiústavní postup Zeman zvolil v případě zmíněného zákona č. 609/2020 Sb. Následně skupina 19 senátorů v reakci podala návrh k ÚS na celkové zrušení této legislativy. Zákon nebyl napaden z hlediska svého obsahu, ale právě z důvodu narušení řádného legislativního procesu ze strany prezidenta, kdy byl vyhlášen ve Sbírce zákonů i přesto, že nebyl podepsán prezidentem, a aniž by o něm Sněmovna hlasovala znovu (Ústavní soud, 2021). ÚS návrh shledal nedůvodným, jelikož připojení podpisu nebrání ukončení řádného legislativního procesu a tím nabytí účinnosti zákona, v tiskové zprávě ovšem postup prezidenta označil za protiústavní (Ústavní soud, 2021). Na názoru, že z obcházení čl. 50 a 51 Ústavy vyplývá neplnění prezidentových povinností, se ústavní právníci (Kysela, Gerloch, Wintr) většinou shodují a podpis prezidenta považují za kontrolu toho, že legislativní proces proběhl v souladu s ústavním pořádkem.

Prezident Zeman tak využil mezeře v zákoně čímž narušil řádný legislativní proces. Před určením úspěšnosti tohoto pokusu o oslabení legislativní procedury je nutné definovat, co mělo být jeho cílem. Vzhledem k neuplatnění veta jím zjevně nebylo zamezit přijetí zákona v platnost. Dle Kysely může za takovým chováním českých prezidentů stát to, že chtějí vyjádřit nesouhlas: „*Kdysi Klaus a nyní Zeman se v zásadě tváří, že nic nebrání cestě zákona do Sbírky zákonů, ale zároveň k němu nechtějí podpis dát, protože se domnívají, že tím dávají najevo souhlas nebo podporu, což udělat nechtějí.*“ (iDNES.cz, 2021b). Přestože ÚS toto chování označil za protiústavní, *de facto* došlo k jeho částečné legitimizaci (1). Vzhledem k chybějícímu právnímu postihu se jedná o signál, že tuto strategii může hlava státu dále uplatňovat, ostatně exprezident Klaus tuto možnost využil celkem osmkrát.

4.8 Oslabování moci soudní

Kritikou soudních rozhodnutí i jednotlivých soudců Zeman během svého působení nešetřil. Jeho útoky na soudce a státní zástupce byly především odbornou obcí vnímány jako pokusy o politické ovlivňování jurisdikce a u veřejnosti vyvolávaly obavy o její nezávislost, např. útok na ÚS, který dle Zemanových slov destabilizoval politickou a společenskou situaci (Echo24.cz, 2021). I takové chování lze považovat za ohrožení principů právního státu a dělby moci, tato práce se ovšem zabývá pouze těmi pokusy, v rámci kterých prezident podnikl aktivní snahu o posílení svého vlivu na výkon soudní moci.

V lednu 2019 v té době již bývalý předseda Nejvyššího správního soudu (NSS) Josef Baxa Deníku N otevřeně popsal jednu ze Zemanových intervencí. Dle jeho tvrzení Zeman spolu s ředitelem prezidentské kanceláře Mynářem opakovaně vyvíjeli tlak na něj, ale i na další soudce, aby ovlivnili jejich rozhodnutí (Kudláček, 2023). Při společné schůzce na jaře 2018, jejímž hlavním tématem mělo být podání zprávy prezidentovi o stavu NSS a debata o možných Baxových nástupcích, mu Zeman přednesl seznam soudních rozhodnutí, se kterými v minulosti nesouhlasil: „*A když jsem oponoval, že soudci jsou nezávislí a tak dále, odbyl to opakovaně tím, že řekl: „Ale vy jste šéf, vy to máte zařídit.“ Poté mi řekl, že si mě dokáže představit jako předsedu Ústavního soudu.*“ uvedl Baxa (Deník N, 2019). Následně na něj byl neformálně vyvíjen tlak s cílem ovlivnit rozhodnutí soudu v kauze nejmenování profesorů. Už jen tato nabídla představuje zásadní pokus o narušení mocenské rovnováhy ze strany prezidenta. To v rozhovoru potvrdil i sám Baxa: „*Oni pořád ještě nepochopili, jaký je rozdíl mezi vládou většiny a vládou práva. Že dělba moci neznamená neustálý boj, v němž se jedna složka snaží zadusit druhou. K čemu jsou tam brzdy a protiváhy a že se každý musí podrobit zákonu. Prezident se převážně pohybuje v exekutivě. Domnívá se, že když ministr odpovídá za to, co se děje na ministerstvu, a předseda vlády může ministrovi něco přikázat, je to podobné i v justici.*“ (Deník N, 2019). Vzhledem k neochotě aktéra soudní moci (v tomto případě tehdejšího předsedy NSS Baxi) podílet se na posílení vlivu prezidenta v rámci justice, přestože by z této spolupráce profitoval (přislíbení postu předsedy ÚS), lze pokus vyhodnotit jako neúspěšný (0).

Podstatnou otázkou v rámci analýzy bylo, zda do výzkumu zařadit Zemanův záměr předčasně jmenovat předsedu ÚS. Ten by tak nahradil Rychetského, kterému ovšem mandát končil až několik měsíců po vypršení funkčního období Zemana. Jednalo by se tak

o jmenování nového předsedy *pro futuro*, jehož funkční období by započalo až v průběhu volebního období následujícího prezidenta. V lednu 2023 Zeman potvrdil, že v této záležitosti obdržel právní analýzu, dle které údajně neexistuje právní překážka takové rozhodnutí učinit (Kancelář prezidenta republiky, 2023). Řada ústavních právníků (Balík, Rychetský), ale i tehdejší ministr spravedlnosti Blažek (ODS) takový postup dopředu označila za protiústavní a destabilizující (Advokátní deník, 2023). Nakonec chod instituce narušen nebyl, jelikož Zeman ze svého původního plánu vycouval. To že se tak nestane veřejnosti oznámil premiér Fiala: „*Pan prezident je nadále přesvědčen, že by po právní stránce měl možnost jmenovat nového předsedu Ústavního soudu, nicméně se rozhodl vyhovět mé žádosti a tento krok neučinit.*“ (ČT24, 2023), Zeman svůj krok označil za „*vstřícné gesto na rozloučenou*“ (iRozhlas, 2023). Hlavním důvodem zařazení do výzkumu je vysoká vážnost záměru, přestože nebyl uskutečněn (0), a proto nelze opomenout. Některé aktivní kroky k jeho uskutečnění prezident přesto učinil, např. vypracování zmíněné analýzy.

V rámci jmenování soudců (čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy) lze hovořit o třech kontroverzních situacích, a to v případě odmítnutí kandidátů Jana Veselého (2014), Marka Bodláka a Petra Babky (2022). Důvodem odmítnutí jmenovat Veselého předsedou Krajského soudu v Ústí nad Labem na návrh ministryně Válkové byly podle Zemana jeho nedostatečné pracovní výsledky a zároveň zohlednil negativní stanovisko Soudcovské unie (Soudcovská unie ČR, 2014). Jak Válková, tak i sám Veselý uvedli, že odmítnutí akceptují (ČT24, 2014b). Výrazněji kritizován byl ovšem prezident v případě odmítnutí jmenovat kandidáty Bodláka a Babku, přestože splnili veškeré právní požadavky a byli považováni za kvalifikované odborníky s odpovídající praxí. Navíc Zeman své rozhodnutí písemně nezdůvodnil. Shodou okolností Bodlák dozoroval několik hradních kauz např. skartaci tajných dokumentů o útoku ve Vrběticích, případ korupce v Lesní správě Lány a také odložil Zemanův podnět, že během loňské hospitalizace čelil pokusu o převzetí jeho pravomocí a sabotáž (Kudláček, 2023).

Nejmenování těchto tří kandidátů lze dle některých odborníků považovat za porušení kompetenčních ustanovení Ústavy, která prezidentu republiky neumožňuje odepřít jmenování při splnění zákonem stanovených podmínek (Kysela, 2006), druzí se ale staví k názoru, že pouze prezident využil své pravomoci (ČT24, 2014b). Nejmenování těchto tří kandidátů (1) je nicméně v rozporu s ústavními zvyklostmi.

5. Shrnutí

V rámci provedené analýzy bylo v celkovém počtu identifikováno 21 pokusů, kterými Zeman usiloval o posílení své pozice exekutivního aktéra na úkor ostatních institucí.

Tabulka 3: Pokusy Miloše Zemana o exekutivní posílení

složka moci	pravomoc	rok	pokusy o exekutivní posílení MZ	0 / 1
exekutiva	jmenuje a odvolává předsedu a další členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi	2013	jmenování úřednické vlády Jiřího Rusnoka	1
		2013	lánský puč	0
		2014	nejmenování ministrů Sobotkovy vlády	0
		2017	snaha o demisi Sobotkovy vlády	0
		2017	nepřijmutí odvolání ministra Babiše	0
		2018	nejmenování ministra Pocheho	1
		2019	nejmenování ministra Šmardy	1
		2019	nepřijmutí demise ministra Staňka	0
		2020	nepřijmutí odvolání ministra Prymuly	1
		2021	snaha o pověření Babiše sestavením vlády	0
		2021	nejmenování ministra Lipavského	0
		2022–23	nejmenování ministra Hladíka	1
	exekutiva	pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním jejích funkcí prozatímně až do jmenování nové vlády	2013–14	úřednická vláda Jiřího Rusnoka v demisi
2018			první Babišova menšinová vláda v demisi	1
legislativa	má právo vrátit Parlamentu přijatý zákon s výjimkou zákona ústavního	2019–20	snaha o vrácení zákonodárné iniciativy prezidenta	0
	podepisuje zákony	2020	nepodepsání ani nevetování „daňového balíčku“	1
jurisdikce	jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy	2018	snaha o ovlivnění Baxi (příslib postu předsedy ÚS)	0
		2023	předčasné jmenování předsedy ÚS	0
	jmenuje soudce	2014	Jan Veselý	1
		2022	Marek Bodlák	1
		2022	Petr Babka	1

Zdroj: vlastní zpracování

Jednotlivé pokusy byly vybrány dle stanovených kritérií v metodologické části, přiřazeny k jednotlivým pravomocím (složkám moci) a následně došlo i k vyhodnocení jejich úspěšnosti (0, 1). Je ovšem nezbytné podotknout, že vybrané pokusy a především jejich úspěšnost nelze porovnávat napříč ústavními pravomocemi, a to z důvodu jejich odlišného významu i důležitosti.

Při komparaci četnosti pokusů v rámci jejich zařazení do tří hlavních skupin lze konstatovat, že Zeman nejvíce cílil na instituce zastávající exekutivní funkci, zcela nejvíce jich lze pozorovat při výkonu pravomoci, kterou upravuje čl. 62 písm. a) Ústavy. Ve většině případů Zeman využil kritického momentu v průběhu funkčního období vlády, a to fázi jejího formování. V takových situacích, kdy je část výkonné složky oslabena, je pro prezidenta jednodušší svou pozici umocnit. Za příčinu těchto Zemanových mocenských ambicí lze vyjma toho, že se díky zavedení přímé volby hlavy státu stal aktérem s nejvyšší legitimitou v zemi, považovat jeho politickou minulost. Klíčové pro pochopení jeho chování v roli prezidenta je, že si do úřadu přinesl zkušenost z výkonu vrcholné exekutivní funkce, tj. předsedy vlády. V mnoha zkoumaných situacích se nechoval jako prezident, ale jako samotný premiér, přičemž mu taková úloha nepříslušela. Zemanova zkušenost s výkonnou mocí, kterou s ním sdílel i jeho předchůdce prezident Klaus, ho značně odlišuje od Havla či současného prezidenta Pavla.

Úspěšnost těchto pokusů lze vyvozovat především z reakce jednotlivých předsedů vlád, kteří stojí v jejím čele a disponují prostředky, kterými mohou systém dělby výkonné moci ochraňovat. Ostatně Zeman mnohokrát separaci moci mezi premiérem a prezidentem kritizoval: „*Myslím si, že prezident, a tady se vracím k modelu první republiky, by měl mít právo mluvit premiérovi do toho, kdo bude ministr, měl by právo odvolat ministry, měl by právo odmítnout návrh premiéra na některé konkrétní ministry, neměl by toho samozřejmě nadužívat, ale samozřejmě pak by se vytvořila rovnováha mezi mandátem a těmi reálnými kompetencemi.*“ (Kancelář prezidenta republiky, 2017d). Míra resilience premiérů Rusnoka, Sobotky, Babiše a Fialy vůči Zemanovým snahám ovlivňovat výkon jejich funkce a bránit stávající systém se značně lišila. Největší míru ústupků a ochoty podílet se na posilování vlivu prezidenta lze pozorovat během Babišovy a Rusnokovy (technokratické) vlády, na rozdíl od Sobotky a Fialy, kteří ve většině situací prezidentovi posilování jeho (pravo)moci neumožnili.

V rámci oslabování výkonu funkce legislativních orgánů byly identifikovány dva pokusy, které nebylo možné na základě operacionalizace opomenout, avšak pro systém dělby moci nejsou tak nebezpečné jako je tomu v případě útoků na exekutivu. Prvním byla neúspěšná snaha o navrácení zákonodárné iniciativy prezidentovi. I kdyby se jí prosadit podařilo, nešlo by o příliš zásadní posílení prezidentovi pozice, jelikož by návrhy prezidenta museli schválit obě komory Parlamentu. Navíc za stávajících podmínek prezidentovi k prosazení určitého zákona stačí přesvědčit jednoho poslance, který jeho návrh předloží. V případě nevetování ani nepodepsání zákona zavedené exprezidentem Klausem šlo spíše o narušení řádného legislativního procesu a vyslání signálu, že je takovéto jednání hlavy státu legitimní, což za oslabení systému považovat lze.

Útoky vůči justici měli především podobu machinací s obsazováním významných pozic a snahy ovlivňovat její rozhodnutí. Za obzvláště závažné lze považovat snahu ovlivnit rozhodování předsedy NNS Baxi, kterému bylo dle jeho tvrzení za spolupráci se Zemanem nabízen post předsedy ÚS. Stejně závažné byly i signály, že Zeman hodlá předčasně jmenovat nadcházejícího předsedu ÚS. Zde bylo zařazení do výzkumu silně zvažováno, jelikož vyjma zpracované analýzy prezident jiné kroky k uskutečnění záměru nepodnikl a nakonec z něho i ustoupil, vzhledem k jeho závažnosti jej nešlo opomenout. Přestože ani v jenom případě nedošlo k narušení integrity nezávislé justice, ze strany prezidenta došlo k alarmujícím pokusům ovlivnit složení hlavního kontrolní mechanismu nad ním samým.

Na základě odlišné operacionalizace by jistě bylo možné do výzkumu zařadit také ovlivňování výkonu funkce NS. Jako příklad lze uvést schůzku, kdy si prezident na Hrad pozval tehdejšího předsedu ÚS Pavla Rychetského a předsedu NS Pavla Šámalu. Důvodem byla Zemanova kritika rozhodnutí NS v kauze H-System, které podle něj spolu s dalšími rozsudky vyvolává vážné pochybnosti o kvalitě a lidskosti systému. Dle Kysely je taková schůzka vhodná pouze za předpokladu konzultace týkající se organizace či výběru vrcholných funkcionářů, stejně jako tomu mělo být v případě zmíněného setkání s Baxou. Prezidentovu iniciaci schůzky v rámci kauzy, kterou se NS momentálně zabývá či se jí může zabývat v budoucnu, Kysela označil za: „*mimořádně nežádoucí zasahování do něčeho, co jsou základní atributy soudnictví, jako je nezávislost anebo nestrannost*“ (Česká justice, 2018). V rámci pravomoci jmenování předsedy a místopředsedů NS (čl. 62 písm. f) Ústavy) ovšem žádné pokusy identifikovány nebyly, proto nebyla do finálního výstupu zahrnuta (viz tab. 3).

V kontextu toho, že jednou z největších slabin vlády práva a české justice je její pomalost, v případě poslední pravomoci (čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy) nejde ani tak o odmítnutí jmenovat jednoho (v Zemanově případě tři) soudce, ale celé kohorty. Díky této absenci soudců, kteří nejsou doplňováni, dochází k systémovému oslabování justice. V Zemanově případě bylo toto oslabování umocněno odmítnutím jmenovat profesně uznávané osobnosti bez řádného odůvodnění a pravděpodobně i vzhledem k jeho soukromým zájmům.

Při sběru dat bylo identifikováno mnoho dalších rizikových kroků prezidenta Zemana, ty ovšem nebylo možné do výzkumu zařadit, jelikož se buď netýkají vybraných pravomocí (viz tab. 2) či o nich prezident pouze hovořil, ale neuskutečnil je.

Závěr

Hlavním cílem této bakalářské práce byla analýza politiky Miloše Zemana během výkonu prezidentské funkce (2013–2023), kterou usiloval o erozi demokracie v České republice ve formě pokusů o povyšování moci výkonné nad ostatní složky moci. Na začátku byly formulovány tyto výzkumné otázky: (1) Docházelo se strany Zemana k pokusům o povyšování moci výkonné?; (2) O jaké konkrétní pokusy se jedná?; (3) Na úkor jaké složky moci?; (4) V rámci jaké pravomoci?; (5) Byl pokus úspěšný v závislosti na reakci dané instituce?.

V teoretické části došlo k popsání dosavadního stavu poznání týkajícího se role prezidenta v parlamentních demokraciích i v České republice a tradic překračování pravomocí českými prezidenty včetně stručného shrnutí Zemanova desetiletého působení v úřadu. Navazující část představila teoretické koncepty demokratické eroze a povyšování moci výkonné Nancy Bermeo (2016) a chronologicky představila pravomoci prezidenta, které upravuje čl. 62 a 63 Ústavy.

V metodologické části byla obhájena zvolená metoda případová studie, jež poskytla detailní pohled na problematiku zasazenou do kontextu. Nejprve byly z 22 pravomocí (čl. 62 a 63 Ústavy) na základě dvou stanovených kritérií vybrány pouze ty, které se vztahovaly ke konceptu exekutivního posilování (viz tab. 1). Vybraných 7 pravomocí bylo následně kategorizováno do tří skupin dle složek moci, kterých se pravomoc týká či se s nimi na výkonu pravomocí prezident přímo podílí (viz tab. 2). Následně byla nasbíraná data na základě stanovené operacionalizace podrobena obsahové analýze a její výsledky vyhodnoceny (viz tab. 3).

Provedená analýza poměrně úspěšně zodpověděla všechny formulované výzkumné otázky. Vzhledem k identifikaci 21 pokusů lze na první položenou otázku odpovědět pozitivně, tedy že ze strany prezidenta Zemana k pokusům o exekutivní posilování docházelo. Odpověď na druhou otázku, o jaké konkrétní pokusy šlo, je zaznamenána v tabulce č. 3. Jednalo se o útoky na všechny složky moci, avšak nejvíce cílily na instituce, které se spolu se prezidentem podílí na výkony exekutivy, tj. na vládu a jejího předsedu. O posílení svého vlivu Zeman usiloval v rámci výkonu všech vybraných pravomocí (viz tab. 2), vyjma jmenování předsedy a místopředsedů Nejvyššího soudu. Z toho důvodu tato pravomoc nebyla zanesena do finálního výstupu (viz tab. 3). Nejvíce útoků pak lze pozorovat

v rámci pravomoci dle čl. 62 písm. a) Ústavy, kdy Zeman využíval především momentů formování nových vlád. V neposlední řadě se podařilo vyhodnotit i úspěšnost pokusů (0, 1), která ovšem nelze porovnávat napříč pravomocemi, a to z důvodu jejich odlišného významu a důležitosti. V rámci exekutivy byla vyvozena od reakce jednotlivých předsedů vlád, přičemž je možné konstatovat, že největší míru resilience projevila Sobotka s Fialou. V případě Rusnokovy technokratické vlády šlo prakticky o kabinet, který prezident sám sestavil, tudíž mu byl silně nakloněn a mohl jej ovlivňovat. Největší míru ústupků lze pozorovat za Babiše, což potvrzuje i největší četnost pokusů oproti ostatním vládám. Snaha oslabit legislativu a jurisdikci díky dostatečné reakci příslušných aktérů úspěšná nebyla, jedná se však o alarmující aktivity ze strany hlavy státu vůči systému dělby moci.

Hlavním přínosem práce je aplikování teorie exekutivního posilování (Bermeo, 2016) na exprezidenta Zemana. Překračování pravomoci jmenování ministrů všemi českými prezidenty již bylo zkoumáno v rámci výzkumu autorů Michal, Malý a Hrebenár (2023). Zde došlo k identifikaci pouze Zemanových pokusů, zato při výkonu 7 vybraných pravomocí (čl. 62 a 63 Ústavy) a díky finálním výstupům byla vyhodnocena jejich četnost i úspěšnost. Podstatné zjištění především je, že Zeman nejvíce cílil na vládu v čele s jejím předsedou.

Limity práce jsou do jisté míry dány jejím rozsahem, kdy bylo možné Zemanovo rizikové chování vůči zachování rovnováhy moci sledovat pouze za úzce stanovených podmínek. Za limitující lze označit i fakt, že míru exekutivního posílení na úkor jiné instituce nelze přesně empiricky změřit. V dalších studiích by se výzkum mohl zaměřit na to, zda se liší jednání prezidentů během kohabitace s vládou s odlišnou politickou orientací v parlamentních demokraciích. Dosavadní výzkumy tohoto typu se zaměřují pouze na prezidentské či poloprezidentské systémy jako je USA, Francie či Polsko, nikoli na parlamentní demokracie. Obzvlášť přínosná by mohla také být komparace Miloše Zemana se slovenskou exprezidentkou Zuzanou Čaputovou, jejíž téměř celé působení v úřadu probíhalo současně se Zemanovým mandátem. Zároveň si tyto dvě hlavy státu stojí v rámci přístupu k nabyté moci zcela odlišně. Čaputová na rozdíl od Zemana odmítala opustit svůj Ústavou vymezený manévrovací prostor, přestože byla obdobně zvolena přímou volbou občany do čela parlamentní demokracie a disponovala tak největší legitimitou v zemi. Právě způsob svého zvolení Zeman používal jako hlavní argument pro posílení své pozice. Čaputová naopak byla za svou zdrženlivost (Levitsky, Ziblatt, 2018) často kritizována a vyzývána k jednání.

Summary

The main aim of this bachelor thesis was to analyse Miloš Zeman's policy during his presidency (2013–2023), specifically his attempts at democratic backsliding in the Czech Republic in form of executive aggrandizement. The following research questions were formulated at the outset: (1) Did Zeman attempt to aggrandize the executive branch?; (2) What specific attempts were made?; (3) Which branch was the target?; (4) Within which authority?; (5) Were these attempts successful depending on the response of the respective institution?

In the theoretical part, the current state of knowledge regarding the role of the president in parliamentary democracies, both globally and in the Czech Republic, was described. This included the tradition of Czech presidents overstepping their powers, along with a summary of Zeman's ten-year tenure. The subsequent section introduced theoretical concepts of democratic backsliding and executive aggrandizement by Nancy Bermeo (2016) and chronologically presented the presidential powers regulated by Articles 62 and 63 of the Constitution.

In the methodological part, the chosen method of a case study was defended, providing a detailed view of the issue in context. First, out of 22 powers (Articles 62 and 63), only those relevant to the concept of executive aggrandizement were selected based on two established criteria (Table 1). The selected seven powers were categorized into three groups according to the branches of power they concern or with which the president directly shares the execution of these powers (Table 2). The collected data were subsequently subjected to content analysis based on the established operationalization, and results were evaluated (Table 3).

The analysis successfully answered all the formulated research questions. Given the identification of 21 attempts, the answer to the first question is positive: President Zeman did attempt to aggrandize the executive branch. The answer to the second question, detailing the specific attempts, is recorded in Table 3. These attempts targeted all branches of power, but most frequently aimed at institutions that share executive power with the president, the government and its prime minister. Zeman sought to strengthen his influence through the exercise of all selected powers (Table 2), except for the appointment of the president and vice-presidents of the Supreme Court. Therefore, this power wasn't included in the final

output (Table 3). The most attacks were observed within the power defined by Article 62(a), where Zeman primarily took advantage of moments of forming new governments. Lastly, the success of the attempts (0, 1) was evaluated, though it cannot be compared across different powers due to their varying significance and importance. Within the executive branch, the success was inferred from the responses of individual prime ministers, with Sobotka and Fiala showing the highest resistance. Rusnok's technocratic government was practically a cabinet that the president himself assembled, making it strongly aligned with him and subject to his influence. The greatest concessions were observed under Babiš, which also confirms the highest frequency of attempts compared to other governments. Attempts to weaken the legislative and judicial branches were unsuccessful due to adequate reactions from relevant actors, but they represent alarming activities from the head of state against the system of separation of powers.

The main contribution is the application of executive aggrandizement (Bermeo, 2016) to Zeman. The overstepping of ministerial appointment powers has been examined in research by Michal, Malý and Hrebenár (2023). This thesis identified only Zeman, focusing on seven selected powers (Article 62 and 63). The frequency and success of these attempts were evaluated. A key finding is that Zeman primarily targeted the government.

The limitations of this thesis are partly due to its scope, as Zeman's risky behavior towards maintaining the separation of powers could only be observed under narrowly defined conditions. Another limitation is that the extent of executive aggrandizement cannot be empirically measured. Future research could focus on whether the behavior of presidents differs during cohabitation with a government of a different political orientation in parliamentary democracies. Existing research focused only on presidential or semi-presidential systems such as the USA, France or Poland, not on parliamentary democracies. A comparison could also be made between Zeman and former Slovak President Zuzana Čaputová. These two heads of state had entirely different approaches to their acquired power. Unlike Zeman, Čaputová refused to overstep her constitutionally defined boundaries, even though she was similarly elected by direct vote of the citizens to lead a parliamentary democracy, thereby holding the highest legitimacy in the country. Zeman used this method of election as the main argument for strengthening his position. Čaputová in contrast was often criticized and urged to take an action (Levitsky, Ziblatt, 2018).

Použitá literatura

Odborné články a publikace

ANTOŠ, Marek, et al. (2011). Pravomoci prezidenta republiky po zavedení přímé volby. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 57.4: 27–41.

BERMEO, Nancy (2016). On democratic backsliding. *J. Democracy*, 27: 5.

BRUNCLÍK, Miloš; KUBÁT, Michal (2014). Parlamentarismus nebo poloprezidencialismus? Spor o klasifikaci středoevropských demokratických režimů. *Středoevropské politické studie/Central European Political Studies Review*, 16.2–3: 118–136–118–136.

BRUNCLÍK, Miloš; KUBÁT, Michal (2017). Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry. *Barrister & Principal Publishing: Brno*.

DRULÁK, Petr (2008). Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích. *Portál*.

GUASTI, Petra; BUŠTÍKOVÁ, Lenka (2023). Varieties of Illiberal Backlash in Central Europe. *Problems of Post-Communism*. Vol. 70, no. 2, pp. 130–42.

HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír, ŠEDO, Jakub (2011). Politické systémy. *Barrister & Principal: Brno*.

HLOUŠEK, Vít; KOPEČEK, Lubomír (2012). Záchrana státu? Úřednické a polopolitické vlády v České republice a Československu. *Barrister & Principal: Brno*.

HLOUŠEK, Vít (2014). Is the Czech Republic on its way to semi-presidentialism?. *Baltic Journal of Law & Politics*, 7.2: 95.

HOLLAND, Alisha C. (2016). Forbearance. *American political science review*, 110.2: 232–246.

KMENTA, Jaroslav (2019). Rudý Zeman. *JKM-Jaroslav Kmenta*.

KOPEČEK, Lubomír (2010). Éra nevinosti: Česká politika 1989–1997. *Barrister & Principal: Brno*.

KUBÁT, Michal (2019). Demokratické politické režimy. In Novák, M. (ed.) *Úvod do studia politiky*. Praha: SLON, pp. 786–805.

KUDLÁČEK, Jan (2023). Tohle jsme chtěli. Prezident Zeman: slova a činy. *N media, a. s., Praha*.

KUDRNA, Jan, et al. (2011). Přímá volba prezidenta–konec cesty trvající 23 let. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*, 57.4: 9–26.

KYSELA, Jan, et al. (2006). Česká republika mezi poloprezidentským a parlamentním režimem? *Politologická revue*, 12.1: 5–28.

KYSELA, Jan (2011). Nekonečný příběh. Přímá volba prezidenta České republiky. *The New Presence*, 3: 12–17.

LAEBENS, Melis G. (2023). Beyond Democratic Backsliding: Executive Aggrandizement and its Outcomes. *University of Gothenburg, V-Dem Institute*.

LEVITSKY, Steven; ZIBLATT, Daniel (2018). How Democracies Dies. *New York: Broadway Books*.

MICHAL, Aleš; MALÝ, Michal; HREBENÁR, Petr (2023). ‚I will not be a mere wreath layer!‘: Analysis of the presidential refusal to appoint cabinet ministers in the Czech Republic. *Acta Politologica*, 15.3.

PITHART, Petr, et al. (2014). Úvaha o prezidentech na hradě českých králů. Dvě dispozice: k pasivitě v podhradí a k vůdcovství na Hradě. *Politologická revue*, 20.2: 5–18.

POKORNÁ, Zdislava (2023). Zemanovo finále. *N media, a. s., Praha*.

ROSSI, Michael (2020). Slovakia after Fico: Systemic Change or More of the Same? *Politologický časopis*. Vol. 27, no. 3, pp. 235–58.

TAVITS, Margit (2009). Direct Presidential Elections and Turnout in Parliamentary Contests. *Political Research Quarterly*, Vol. 62, no. 1, pp. 42–54.

TUSHNET, Mark V. (2004). Constitutional Hardball. *Georgetown Law Faculty Publications and Other Works*. 555.

WALDNER, David, LUST, Ellen (2018). Unwelcome Change: Coming to Terms with Democratic Backsliding. *Annual Review of Political Science*, Volume 21, č. 1, 93–113.

WINTR, Jan; ANTOŠ, Marek; KYSELA, Jan (2016). Direct Election of the President and Its Constitutional and Political Consequences. *Acta Politologica*, Vol. 8, no. 2, pp. 145–63.

ZEMAN, Miloš (2005). Jak jsem se mýlil v politice. *Ottovo nakladatelství*.

Internetové novinové články a rozhovory

Advokátní deník (2023). Prezident republiky nejmenuje před koncem mandátu nového předsedu ÚS. 6. 2. 2023 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2023/02/06/prezident-republiky-nejmenuje-pred-koncem-sveho-mandatu-noveho-predsedu-us/>

Aktuálně.cz (2013a). Rusnok: Můžeme vládnout bez důvěry jako Topolánek. 3. 8. 2013 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/rusnok-muzeme-vladnout-bez-duvery-jako-topolank/r~cc6bbe12fbfd11e28e7b0025900fea04/>

Aktuálně.cz (2013b). Dokument: Projev prezidenta ve sněmovně. 7. 8. 2013 [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/dokument-projev-prezidenta-zemana-ve-snemovne/r~4f61da62ff6011e2888f0025900fea04/>

Blesk.cz (2020). Právě on vyhláší nejprísnejší opatření. Pod rouškou tmy si Prymula bez roušky vyrazil do restaurace! 23. 10. 2020 [cit. 2024-06-07]. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-koronavirus/659071/prave-on-vyhlasuje-nejprisnejsi-opatreni-pod-rouskou-tmy-si-prymula-bez-rousky-vyrazil-do-restaurace.html>

CNN Prima News (2023). PARTIE Terezie Tománkové 5. 3. 2023. Prezident Miloš Zeman. 5. 3. 2023 [cit. 2024-01-12]. Dostupné z: <https://cnn.iprima.cz/porady/partie/05032023-1>

Česká justice (2018). Zeman se kvůli kauze H-System sejde s Rychetským a Šámalem, Kysela to kritizuje. 26. 7. 2018 [cit. 2024-06-27]. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2018/07/zeman-se-v-utery-kvuli-rozsudku-v-kauze-h-system-sejde-s-rychetskym-a-samalem/>

Český rozhlas (2021). Pokud neexistuje žádná žádá právní překážka, prezident nemůže odmítnout jmenovat ministra, tvrdí ústavní právník Jan Kysela. Radiožurnál. 10. 12. 2021 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z:

ČTK (2023). Prezident Zeman nejmenuje nového předsedu Ústavního soudu, řekl Fiala. 5. 2. 2023 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/2321540>

ČT24 (2010). Prezident pověřil Nečase jednáním o nové vládě. 4. 6. 2010 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/prezident-poveril-necase-jednanim-o-nove-vlade-205946>

ČT24 (2011). Přímá volba prezidenta: Ano, či ne? Události komentáře. Tomáš Lebeda. 20. 9. 2011 [cit. 2024-02-01]. Dostupné z: <https://edu.ceskatelevize.cz/video/14072-prima-volba-prezidenta-ano-ci-ne>

ČT24 (2013a). Prezident Miloš Zeman: Vláda odborníků je jediná cesta, jak vyvolat předčasné volby. 25. 6. 2013 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=3i0DiqzR3SM>

ČT24 (2013b). Koalice má 101 podpisů pro svou vládu, předčasné volby nepodpoří. 25. 6. 2013 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/koalice-ma-101-podpisu-pro-svou-vladu-predcasne-volby-nepodpori-309261>

ČT24 (2013c). Ústavní právníci: Vláda v demisi nemá žádná omezení. 6. 8. 2013 [cit. 2024-06-17]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/ustavni-pravnici-vlada-v-demisi-nema-zadna-omezeni-312427>

ČT24 (2013d). Interview Daniely Drtinové. 29. 10. 2013 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10095426857-interview-ct24/213411058041029/>

ČT24 (2014a). Sobotka předal Zemanovi životopisy ministrů. Špidla mezi nimi nebude. 3. 1. 2014 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/sobotka-predal-zemanovi-zivotopisy-ministru-spidla-mezi-nimi-nejbude-323244>

ČT24 (2014b). Zeman odmítl jmenovat Veselého do čela ústeckého soudu. 17. 7. 2014 [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/zeman-odmitl-jmenovat-veseleho-do-cela-usteckeho-soudu-334697>

ČT24 (2017). Sobotka oznámil, že vláda kvůli Babišovým kauzám podá demisi. Je to zbabělec, zní z ANO. 2. 5. 2017 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/sobotka-oznamil-ze-vlada-kvuli-babisovym-kauzam-poda-demisi-je-to-zbabelec-zni-z-ano-98976>

ČT24 (2018). Zeman: Ministrem zahraničí by neměl být sluníčkář, vláda i já jsme protiimigrační. 3. 6. 2018 [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/zeman-ministrem-zahranici-by-nemel-byt-slunickar-vlada-i-ja-jsme-protiimigracni-80839>

ČT24 (2019). Prezident nejmenuje Šmardu ministrem kultury. Chce po Hamáčkovi nového kandidáta. 14. 8. 2019 [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/prezident-nejmenuje-smardu-ministrem-kultury-chce-po-hamackovi-noveho-kandidata-60737>

ČT24 (2020). Zákonodárnou iniciativu bych prezidentovi umožnila, u dalších ambicí bych byla při zemi, uvedla Valachová. 8. 7. 2020 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/zakonodarnou-iniciativu-bych-prezidentovi-umoznila-u-dalsich-ambici-bych-byla-pri-zemi-vedla-valach-48768>

ČT24 (2021a). Newsroom Kauzy: Lánský puč. Newsroom ČT24. 11. 7. 2021 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11030967025-newsroom-ct24/221411033360001/>

ČT24 (2021b). Zemanův zdravotní stav není podle premiéra vážný. Exprezident Klaus by mohl nemocnici opustit v pátek. 15. 9. 2021 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/zemanuv-zdravotni-stav-neni-podle-premiera-vazny-exprezident-klaus-by-mohl-opustit-nemocnici-v-patek-29106>

ČT24 (2021c). Povolební Česko: Babiš se setkal se Zemanem v Lánech, odjel bez pověření. 10. 10. 2021 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/povolebni-cesko-babis-se-setkal-se-zemanem-v-lanech-odjel-bez-povereni-28403>

ČT24 (2021d). Soudní spor o jmenování ministra by trval týdny. Podle některých právníků může prezident návrh odmítnout. 7. 12. 2021 [cit. 2024-06-01]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/soudni-spor-o-jmenovani-ministra-by-trval-tydny-podle-nekterych-pravniku-muze-prezident-navrh-odmitn-26586>

ČT24 (2021e). Fiala podá kompetenční žalobu na Zemana, pokud nejmenuje celou navrženou vládu. 8. 12. 2021 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/fiala-poda-kompetencni-zalobu-na-zemana-pokud-nejmenuje-celou-navrzenou-vladu-26174>

ČT24 (2022). Prezident pověřil Jurečku řízením ministerstva životního prostředí. Hubáčková končí k 1. listopadu. 27. 10. 2022 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/prezident-poveril-jurecku-rizenim-ministerstva-zivotniho-prostredi-hubackova-konci-k-1-listopadu-14680>

ČT24 (2023). Zeman nejmenuje nového předsedu Ústavního soudu, řekl Fiala. 5. 2. 2023 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/zeman-nejmenuje-noveho-predsedu-ustavniho-soudu-rekl-fiala-10156>

Deník N (2019). Soudcova výpověď o Zemanově útoku na justici: Dával mi jasně najevo, jak máme rozhodnout, říká Baxa. 16. 1. 2019 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://denikn.cz/54570/soudcova-vypoved-o-zemanove-utoku-na-justici-daval-mi-jasne-najevo-jak-mame-rozhodnout-rika-baxa/>

Echo24.cz (2019). Zeman chce pravomoc předkládat zákony. Spíš zrušíme přímou volbu, vzkazují poslanci. 18. 10. 2019 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/STcgi/zeman-chce-pravomoc-predkladat-zakony-spis-zrusime-primou-volbu-vzkazuji-poslanci>

Echo24.cz (2021). Zeman kritizoval Ústavní soud za údajnou destabilizaci společnosti. 17.

2. 2021 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SVMqv/zeman-kritizoval-ustavni-soud-za-udajnou-destabilizaci-spolecnosti>

Hospodářské noviny (2004). Prezident nepodepsal zákon. Porušil ústavu? 4. 5. 2004 [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: <https://archiv.hn.cz/c1-14318020-prezident-nepodepsal-zakon-porusil-ustavu>

Hospodářské noviny (2018). Babiš vyhověl Hamáčkovi a zveřejnil dokumenty, které poslal na Hrad. V seznamu ministrů byl jen Poche, v dopise ale premiér navrhl vyměnit ho za šéfa ČSSD. 29. 6. 2018 [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: <https://domaci.hn.cz/c1-66183290-babis-vyhovel-hamackovi-a-zverejnil-dokumenty-ktere-poslal-na-hrad-v-seznamu-ministru-byl-jen-poche-v-dopise-ale-premier-navrhl-vymenit-ho-za-sefa>

iDNES.cz (2000). Oda nabořila snahy čtyřkoalice o jednotné prosazování přímé volby prezidenta. 3. 6. 2000 [cit. 2024-02-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/oda-naborila-snahy-ctyrkoalice-o-jednotne-prosazovani-prime-volby-prezidenta.A000603114429domaci_jkl

iDNES.cz (2013a). Nečas předal demisi, zeman v pátek začne s hledáním jeho nástupce. 17. 6. 2013 [cit. 2024-02-21]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/necas-podal-demisi.A130617_164233_domaci_jj

iDNES.cz (2013b). Výsledky voleb v České republice. Volby do Poslanecké sněmovny 2013. 26. 10. 2013 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/volby/parlamentni/2013>

iDNES.cz (2013c). Mynář: Představitelé sociální demokracie se k Zemanovi nahlásili sami. 31. 10. 2013 [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://tv.idnes.cz/domaci/mynar-predstavitele-socialni-demokracie-se-k-zemanovi-nahlasili-sami.V131031_084033_tv-zpravy_nov

iDNES.cz (2013d). Šéf ČSSD Sobotka má od prezidenta Zemana pověření sestavit vládu. 21. 11. 2013 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/sobotka-v-lanech-u-prezidenta-milose-zemana.A131121_172215_domaci_kop

iDNES.cz (2014). Politoložka: Ocítáme se na hranici ústavnosti, Zeman by neměl váhat. 7. 1. 2014 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/vladimira-dvorakova-rozhovor.A140107_174701_domaci_hv

iDNES.cz (2019). Porušuješ ústavu, řekl by prezidentovi Miloši Zemanovi premiér Miloš Zeman. 14. 8. 2019 [cit. 2024-05-30]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/milos-zeman-prezident-ustava-michal-smarda-nejmenovani-ministrem-kultury.A190814_165439_domaci_chtl

iDNES.cz (2020). Zeman odmítl Prymulu odvolat. Pokud by neodešel sám, nechal by ho ve

funkci. 19. 11. 2020 [cit. 2024-06-07]. Dostupné z:
https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prymula-vysehrad-zeman-rezignace-odvolani.A201119_094811_domaci_remy

iDNES.cz (2021a). Vládu bude sestavovat nejsilnější strana, ne koalice, plánuje Zeman. 21. 1. 2021 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/prezident-milos-zeman-rozhovor-koronavirus-ockovani-volby.A210120_183526_domaci_mama?zdroj=otvirak

iDNES.cz (2021b). Nepodepisovat zákony je proti ústavě, říká právník o Zemanově „vetu“ daním. 29. 6. 2021 [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jan-kysela-pravnik-danovy-balicek-zeman-ustavni-soud.A210628_162428_domaci_vlc

iRozhlas (2018). O jmenování Babiše rozhodnu já, i kdyby Drahoš volby vyhrál, prohlásil Zeman v TV Barrandov. 22. 1. 2018 [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/volby/prezidentske-volby-2018-milos-zeman-na-tv-barrandov_1801222134_ako

iRozhlas (2021). Odmítnutí ministra? Prezident si počíná protiústavně, shodují se politologové a ústavní právníci. 11. 12. 2021 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/milos-zeman-jan-lipavsky-kompetencni-zaloba-ustavni-pravnicki-politolog_2112110500_vtk

iRozhlas (2023). Vstřícné gesto i kritika od Klause. Miloš Zeman vysvětlil, proč nejmenuje nástupce Rychetského. 6. 2. 2023 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/ustavni-soud-predseda-zeman-nejmenuje-prezident_2302061853_cen

Lidovky.cz (2013). Zpěvák Hůlka ve sněmovně? Chtějí ho Zemanovci na Hradecku. 21. 8. 2013 [cit. 2024-06-07]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/za-spoz-na-hradecku-ma-jit-do-voleb-hulka-do-senatu-prymula.A130821_154918_ln_domov_khu

Lidovky.cz (2014). O kom Zeman mluvil v jinotajích: Chovanec, Mládek i Dienstbier. 10. 1. 2014 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/o-kom-zeman-mluvil-v-jinotajich-chovanec-mladek-dienstbier-i-chladek.A140110_140301_ln_domov_ogo

Novinky.cz (2014). DOKUMENT: Vyjádření prezidenta Zemana ke jmenování nové vlády. 10. 1. 2014 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/specialy-dokumenty-dokument-vyjadreni-prezidenta-zemana-ke-jmenovani-nove-vlady-215205>

Novinky.cz (2017a). Sobotka: Jsem připraven podat na prezidenta kompetenční žalobu. 13.

5. 2017 [cit. 2024-06-01]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-sobotka-jsem-pripraven-podat-na-prezidenta-kompetencni-zalobu-40033520>

Novinky.cz (2017b). Andreji, ať se ti daří. Zeman pověřil Babiše sestavení vlády. 31. 10. 2017 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-andreji-at-se-ti-dari-zeman-poveril-babise-sestavenim-vlady-40263712>

Novinky.cz (2023). Zeman odmítl jmenoval Hladíka ministrem. 4. 1. 2023 [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/domaci-zeman-odmita-jmenovat-hladika-ministrem-40419081>

Parlamentní listy (2019). Vyhladovět Senát, navrhl Zeman. Kubera pro PL odpovídá. 22. 3. 2019 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/kauzy/Vyhladovet-Senat-navrhl-Zeman-Kubera-pro-PL-odpovida-Ctete-sami-574941>

Seznam Zprávy (2023). Fiala se postavil Zemanovi. Odmítl beztrestnost pro Zemanovy spolupracovníky. 20. 1. 2023 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-politika-fiala-se-postavil-zemanovi-odmitl-beztrestnost-pro-zemanovy-spolupracovniky-223914>

Weby a internetové soubory

Český statistický úřad (2021). Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 8. 10. – 9. 10. 2021. Celkové výsledky hlasování. [cit. 2024-06-01]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2021/ps2?xjazyk=CZ>

Demagog.cz (2018). Cesta na Hrad. 22. 1. 2018 [cit. 2024-06-18]. Dostupné z: <https://demagog.cz/diskuze/cesta-na-hrad>

Kancelář prezidenta republiky (2013a). Inaugurační projev prezidenta republiky Miloše Zemana. 8. 3. 2013 [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/inauguracni-projev-prezidenta-republiky-milose-zemana-11228/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2013b). Projev prezidenta republiky Miloše Zemana v Poslanecké sněmovně. 7. 5. 2013 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-milose-zemana-v-poslanecke-snemovne-11230/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2013c). Rozhovor prezidenta republiky pro ČT – 100 dní

na Hradě – HYDE PARK. 11. 6. 2013 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20230222092201/https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-ct-100-dni-na-hrade-hyde-park-11262/>

Kancelář prezidenta republiky (2014). Projev prezidenta republiky k nově jmenovaným členům vlády. 29. 1. 2014 [cit. 2024-05-29]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-k-nove-jmenovanym-clenum-vlady-11377/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2017a). Projev prezidenta republiky při výročním koncertu „Můj čtvrtý rok s Vámi“. 9. 3. 2017 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-vyrocnim-koncertu-muj-ctvrty-rok-s-vami-13215/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2017b). Přijetí předsedy vlády prezidentem republiky. 4. 5. 2017 [cit. 2024-02-28]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/prijeti-predsedy-vlady-prezidentem-republiky-13343/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2017c). Projev prezidenta republiky při jmenování nového ministra. 24. 5. 2017 [cit. 2024-06-01]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-jmenovani-noveho-ministra-13402/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2017d). Projev prezidenta republiky pro pořad TV Barrandov „Týden s prezidentem“. 5. 10. 2017 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-porad-tv-barrandov-tyden-s-prezidentem-21-13640/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2018). Inaugurační projev prezidenta republiky. 8. 3. 2018 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/inauguracni-projev-prezidenta-republiky-13940/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2021a). Projev prezidenta republiky při jmenování předsedy vlády. 28. 11. 2021 [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-jmenovani-predsedy-vlady-16183/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2021b). Stanovisko prezidenta republiky. 10. 12. 2021 [cit.

2024-05-31]. Dostupné z:

<https://web.archive.org/web/20230222100844/https://www.hrad.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy/aktualni-tiskove-zpravy/stanovisko-prezidenta-republiky-16207>

Kancelář prezidenta republiky (2021c). Projev prezidenta republiky při jmenování členů nové vlády. 17. 12. 2021 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <http://mz.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/projev-prezidenta-republiky-pri-jmenovani-clenu-nove-vlady-16219/#from-list>

Kancelář prezidenta republiky (2023). Rozhovor prezidenta republiky pro Press klub Frekvence 1. 8. 1. 2023 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20230223085805/https://www.hrad.cz/cs/prezident-cr/soucasny-prezident-cr/vybrane-projevy-a-rozhovory/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-press-klub-frekvence-1-16810/>

MEDIAN, s.r.o. (2021). Sněmovní volební model leden 2021. [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: https://www.median.eu/cs/wp-content/uploads/2021/02/Volby_2021_01_v03_FINAL.pdf

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2011). Sněmovní tisk 415/0, VI. volební období: Vládní návrh na vydání zákona, kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=6&ct=415&ct1=0>

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2013a). Slib prezidenta republiky ČR. 8. 3. 2013 [cit. 2024-01-13]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=5196>

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2013b). Žádost vlády České republiky o vyslovení důvěry, 57. schůze, 11. hlasování. 7. 8. 2013 [cit. 2024-05-23]. Dostupné z: <https://public.psp.cz/sqw/text/hlasy.sqw?g=58140&l=cz>

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2019). Sněmovní tisk 561/0, VIII. volební období: Ústavní žaloba Senátu PČR. 31. 7. 2019 [cit. 2024-07-02]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=8&CT=561&CT1=0>

Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR (2020). Stálá komise pro Ústavu České republiky. Pozvánka na schůzi č. 21. 7. 7. 2020 [cit. 2024-06-19]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=179532>

Soudcovská unie ČR (2014). Stanovisko vedení Soudcovské unie k možnosti uznání výsledků výběrového řízení na výběr předsedy Krajského soudu v Ústí nad Labem. 9. 7. 2014 [cit. 2024-06-23]. Dostupné z: <https://www.soudci.cz/zpravy-a-stanoviska/pohledy-a-nazory/594-stanovisko-vedeni-soudcovske-unie-k-moznosti-uznani-vysledku-vyberoveho->

rizeni-na-vyber-predsedy-krajskeho-soudu-v-usti-nad-labem.html

Vláda ČR (2010). Programové prohlášení Vlády České republiky. 4. 8. 2010 [cit. 2024-02-08]. Dostupné z: https://vlada.gov.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf

Ústavní soud (2021). Ústavní soud zamítl návrh skupiny senátorů na zrušení tzv. daňového balíčku: zákon platí i bez podpisu prezidenta republiky. Tisková zpráva 42/2021. 29. 6. 2021 [cit. 2024-06-20]. Dostupné z: <https://www.usoud.cz/aktualne/ustavni-soud-zamitl-navrh-senatoru-na-zruseni-tzv-danoveho-balicku-zakon-plati-i-bez-podpisu-prezidenta-republiky>

Příspěvky na sociálních sítích

BABIŠ, Andrej (2021). Čau lidi, VAŠE HLASY NEPROPADLY ... In: Facebook. 17. 10. 2021. [cit. 2024-06-11]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/watch/?v=1529234610808679>

HAŠEK, Michal (2013). Ke schůzce v Lánech dne 26. října 2013 uvádíme ... In: Facebook. 30. 10. 2013. [cit. 2024-05-26]. Dostupné z: https://www.facebook.com/michal.hasek.7/posts/10200964265770005?ref=embed_post

FIALA, Petr (2021). Pan prezident, který v těchto dnech velmi pečlivě připravuje strategii ... In: Twitter. 10. 12. 2021. [cit. 2024-05-31]. Dostupné z: https://x.com/P_Fiala/status/1469273554613157897post

OVČÁČEK, Jiří (2019). Prezident republiky nepřijal demisi ministra kultury ... In: Facebook. 28. 5. 2019. [cit. 2024-06-07]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/100047165229234/posts/2212292638838907/>

OVČÁČEK, Jiří (2021). Pan prezident, který v těchto dnech velmi pečlivě připravuje strategii ... In: Twitter. 5. 10. 2021. [cit. 2024-06-01]. Dostupné z: <https://x.com/exPREZIDENTCR/status/1445333546822950913>

Zákon

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 609/2020 Sb.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Výběr zkoumaných prezidentských pravomocí (tabulka)

Příloha č. 2: Kategorizace vybraných pravomocí dle složek moci (tabulka)

Příloha č. 3: Pokusy Miloše Zemana o exekutivní posílení (tabulka)